

ÚVOD DO KNIHY GENEZIS

1. NÁZOV, ŠTRUKTÚRA A OBSAH

Genezis je grécko-latinský názov prvej knihy Pentateuchu, utvorený na základe textu Gn 2, 4a Septuaginty (najstaršieho gréckeho prekladu Starého zákona): „Toto je kniha pôvodu (*he biblos genéseos*) neba a zeme...“ V hebrejskej Biblii sa nazýva podľa prvých slov knihy *Berešit* (= Na počiatku), lebo opisuje začiatky stvoriteľského diela (stvorenie sveta a prvého človeka) a začiatky vyvoleného Božieho ľudu (rozprávanie o patriarchoch).

1.1.
NÁZOV

Štruktúra knihy je dosť jednotná. Čo do vonkajšej formy je materiál knihy usporiadaný do desiatich *toledót* (= pôvod, pokolenie, potomstvo, rodopis), z ktorých päť poukazuje na negatívnu stránku a skazonosný vplyv Adamových synov a päť na pozitívne vlastnosti a spásanosné poslanie Izraelových synov.

1.2.
ŠTRUKTÚRA

Opis pôvodu (*toledót*) neba a zeme (porov. Gn 2, 4a), v ktorom sa hovorí o Edene, o Adamovom vyvolení a jeho neposlušnosti voči Božiemu zákonu zneužitím moci a života, je v ostrom protiklade s opisom potomstva (*toledót*) Táreho (porov. Gn 11, 27), v ktorom sa spomína Kanaán, „Pánov raj“ (porov. Gn 13, 10), vyvolenie Abraháma a jeho poslušnosť, odmenená Božím prislúbením veľkej moci a plodnosti.

Adamovo potomstvo (*toledót*) s genealógiou desiatich predstaviteľov patriarchov pred potopou (porov. Gn 5, 1) súvisí s Izmaelovým potomstvom (*toledót*), z ktorého vzišlo dvanásť izmaelských kmeňov (porov. Gn 25, 12).

Rodopisu (*toledót*) spravodlivého Noema, v ktorom sa cez potopu zachránilo ľudské pokolenie pred záhubou (porov. Gn 6, 9), zodpovedá rodopis (*toledót*) Abrahámovho syna Izáka, v ktorom budú požehnané všetky budúce ľudské pokolenia (porov. Gn 25, 19).

Potomstvo (*toledót*) Noemových synov, ktorí sa po potope stali praotcami národov (porov. Gn 10, 1), je v ostrom protiklade s potomstvom (*toledót*) Ezaua, ktorý sa stal praotcom Edomčanov (porov. Gn 36, 1). Nakoniec v Semovom potomstve (*toledót*), z ktorého pochádza Abrahám (porov. Gn 11, 10), má privilegované miesto rodopis (*toledót*) Jakubovej rodiny.

1.3. Podľa obsahu možno Knihu Genezis rozdeliť takto:

OBSAH

- I. Predhistória (1, 1 – 11, 32):
 1. Stvorenie sveta a človeka (1, 1 – 2, 4a)
 2. Začiatky ľudstva a prvý hriech (2, 4b – 3, 24)
 3. Kainovi a Setovi potomkovia (4, 1 – 5, 32)
 4. Potopa a Noe (6, 1 – 9, 17)
 5. Od Noema po Abraháma (9, 18 – 11, 32)
- II. Obdobie patriarchov (12, 1 – 50, 26):
 1. Abrahám (12, 1 – 25, 18)
 2. Izák (24; 25, 19 – 28, 9)
 3. Jakub (28, 10 – 37, 1)
 4. Jakubovi synovia: Júda (38, 1 – 30) a Jozef (37, 2 – 36; 39, 1 – 50, 26).

2. PÔVOD KNIHY GENEZIS

2.1. PREDHISTÓRIA

V prvých jedenástich kapitolách Knihy Genezis sú spracované staré tradície Izraela a okolitých národov starovekého Blízkeho východu o prahistórii ľudstva a o predhistórii vyvoleného národa. Vyberajú sa z nich iba tie udalosti, ktoré sú charakteristické pre dejiny celého ľudstva. Archeologické objavy posledného storočia ukázali, že je mnoho styčných bodov medzi prvými kapitolami Genézy a lyrickými, sapienciálnymi alebo liturgickými textami starovekého Sumeru, Babylonie a Ugaritu. Stačí spomenúť babilonský epos o stvorení sveta *Enuma eliš*, babilonskú verziu o potope sveta známou pod menom *Epos Atrahasis* a *Epos o Gilgamešovi*, alebo poukázať na veže, postavené na počesť božstiev v Mezopotámii, s ktorými má biblické rozprávanie o stavbe „babilonskej veže“ nepochybne veľa podobného.

Treba však pripomenúť, že inšpirovaní pisatelia, ktorí zostavili a zredigovali rozprávania prvých kapitol Knihy Genezis, prepracovali jestvujúce literárne pramene v duchu a vo funkcii tradícií svojho ľudu. Preto sa biblický opis stvorenia a potopy podstatne líši od podobných udalostí v staroorientálnych náboženských tradíciách. Podľa Biblie jedine Boh existuje pred akýmkoľvek iným bytím a stvoril, čiže z ničoho vytvoril všetko, čo jestvuje na zemi a vo vesmíre. Monoteistické ponímanie Boha, Stvoriteľa a Pána neba i zeme, ktorý spravodlivo trestá hriech, ale je

vždy milosrdný, je náboženským pozadím aj biblického opisu potopy sveta.

V prvej časti Genézy sú teda zozbierané tradície sapienciálneho rázu (ústne alebo už aj písané), prispôsobené primitívnemu chápaniu ľudí, ktoré podávajú jednoduchým a obrazným štýlom základné pravdy potrebné na pochopenie Božieho plánu spásy, a pritom populárnym spôsobom opisujú počiatky ľudského pokolenia a vyvoleného národa. Na konkrétnych osobách sa tu ukazuje, ako Boh povolal ľudí k spásu, ako ľudia Božiu ponuku spásy odmietli, a tak sa čím ďalej tým väčšmi rútili do záhuby. Zároveň sa však podčiarkuje fakt, že Boh udelil Abrahámovi a jeho potomstvu nezaslúžené požehnanie, na ktorom majú mať účasť všetci ľudia (porov. 12, 3). Pre dnešného čitateľa, ktorý nevie čerpať vážne poznatky a pravdy z populárnej naratívnej literatúry, je ťažké uznať hĺbku a trvácnu hodnotu náboženského učenia prvej časti Genézy.

Hoci rozprávania o patriarchoch boli písomne redigované s veľkým časovým oneskorením potom, čo sa opísané udalosti stali, majú hlboké a početné korene v prostredí, v ktorom žili predkovia Izraela. Nedávne archeologické objavy v starovekých mestách Ugarit (dnešné Ras Šamra, na severnom pobreží Sýrie) a Mari (pri strednom Eufrate v Mezopotámii) umožňujú oveľa presnejšie poznať spôsoby národov Blízkeho východu z druhého tisícročia pred Kristom, a pritom potvrdzujú biblické údaje o živote patriarchov. Zvyklosti a obyčaje Abraháma a jeho potomkov sa zhodujú so životným štýlom pastierov polokočovníckych klanov, ktoré sa s čriedami oviec a kôz potulovali v krajinách Úrodného polmesiaca (Palestína, Sýria, Mezopotámia). Žili viac-menej v styku s usadlým obyvateľstvom, ku ktorému prechovávali pokojné alebo nepriateľské vzťahy. Jednotlivé skupiny, ktoré tvorili rodiny patriarchov, sa v Knihe Genezis opisujú v čase, keď sa začínali usadzovať v krajine Kanaán, ktorá sa potom stala trvalým bydliskom ich potomstva. Nie je však možné napísať ucelenú a podrobnú históriu patriarchov nielen pre časový odstup, ktorý nás delí od súvekých dokumentov, ale najmä preto, že patriarchovia a ich potomkovia žili na okraji svetových politických dejín svojej doby. Tradície, ktoré o nich hovoria, sa obmedzujú iba na sféru ich základných životných záujmov:

2.2.

**OBDOBIE
Patriarchov**

udržať pri živote rodinu v kraji často navštevovanom hladom alebo hľadať pastvu pre svoje stáda. Napokon si treba uvedomiť, že zo života patriarchov sa zachovalo iba niekoľko epizód.

Rozprávania Genézy o predkoch Izraela, i keď sú v súlade s kultúrou ich doby, čerpajú z ľudových a rodinných tradícií. Svedčia o viere patriarchov v Boha, ktorý ich sprevádzal počas ich životného putovania v krajine Kanaán, v Boha, ktorý im slúbil všetko, čo potrebovali na udržanie svojej biednej existencie, a bol zárukou požehnania pre ich budúce pokolenia.

2.3. HISTORICKOSŤ GENÉZY

I keď zaraďujeme Knihu Genezis medzi tzv. historické knihy Starého zákona, alebo ju považujeme za ich úvod, ona nie je dejepisom v modernom zmysle slova, ale prvou fázou dejín spásy. Nejde tu teda o historické, ale o eminentne náboženské dielo. Rozprávanie o prahistórii neslobodno chápať ani ako prírodovedecký výklad, ani ako historický opis pôvodu vesmíru a ľudstva, ale ako prejav viery o podstate sveta a človeka a o ich vzťahu k Bohu.

Podobne ani históriu patriarchov a Jakubových synov nemožno v jej detailoch historicky podložiť, ale vtedajšie politické, sociálne, právne, kultúrne a náboženské danosti prostredia sa v nej vo všeobecnosti opisujú tak, ako ich vyniesli na svetlo dnešné vedecké výskumy Palestíny a okolitých krajín z predmojžišovského obdobia, ktoré zodpovedá tzv. strednej (2000 – 1550 pred Kr.) a mladšej (1550 – 1200 pred Kr.) dobe bronzovej.

Bolo by však pomýlené posudzovať a skúmať dejinné udalosti zachytené v Knihe Genezis podľa princípov a kritérií modernej historickej vedy. Naopak, treba ich chápať v zmysle starovekého spôsobu písania dejín, alebo lepšie, ako teologický výklad dejinných udalostí. Boh, ktorý inšpiroval autorov knihy, nám nechcel podať v presných detailoch informáciu o vzniku sveta a človeka, ani nás nechcel poučiť o exaktnom priebehu histórie patriarchov. Boh chcel opísanými udalosťami v prvom rade poukázať na svoju ponuku spásy a ako nezodpovedne na ňu zareagoval človek. Tým chcel jasne ukázať, že sa rozhodol aj pre hriešnikov, aby boli nositeľmi a prostredníkmi požehnania a spásy.

3. CIEĽ A TEOLOGICKÝ VÝZNAM GENÉZY

3.1. CIEĽ

Kniha Genezis vyzdvihuje predovšetkým to, že Boh je stvoriteľom neba a zeme a zvrchovaným pánom celého stvorenia. On mal od počiatku so svetom a s človekom presný spasiteľný plán a tento Boží plán spásy nezmaril ani prvý hriech človeka. Povoláním Abraháma a vyvolením izraelského národa ako nositeľa pravého zjavenia a prislúbení Boh postupne viedol ľudstvo k spásu. I keď sú v Genéze niektoré úseky o Bohu antropomorfické, sú všetky – na rozdiel od polyteistických predstáv v náboženstvách starovekého Blízkeho východu – autentickým výrazom viery v jedného Boha, zvrchovaného Pána neba a zeme, ktorý riadi dejiny sveta, najmä osudy izraelského národa, a vedie ho k spásu.

Kniha Genezis sa právom nazýva Knihou počiatkov, lebo opisuje počiatok stvorenia, ľudstva, manželstva, hriechu a smrti, počiatok vyvoleného ľudu a počiatok Božích prislúbení.

3.2. TEOLOGICKÝ VÝZNAM

Teologický význam Knihy Genezis spočíva najmä v jej učení o Bohu – Stvoriteľovi sveta a Pánovi dejín. Pritom je veľmi dôležité učenie o stvorení sveta všemohúcim Božím slovom (porov. 1, 3. 6. 9. 11. 14. 20. 24) a o tom, že Boh stvoril človeka na svoj obraz (porov. 1, 26 n.). Veľavýznamné je rozprávanie o raji a o hriechu človeka (porov. 2, 8 – 17 a 3, 1 – 24), o potope a o zmluve s Noemom (porov. 6, 1 – 9, 17), o povolaní Abraháma a jeho potomstva ako prostredníkov požehnaní pre celé ľudstvo (porov. 12, 2 n.; 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14) atď. Všetky Božie diela a zásahy v dejinách smerujú pod týmto zorným uhlom ku konečnému cieľu Božieho zjavenia, t. j. k spásu ľudí.

3.3. BIBLICKÉ TÉMY A PREDOBRAZY

Genezis je bohatá na témy a predobrazy, ktoré sa opakujú aj v iných textoch Biblie a ktoré sa stali predmetom neskorších úvah tak židovskej, ako aj kresťanskej tradície. Kniha sa začína rozprávaním o stvorení sveta, ktoré ospevujú žalmy (porov. napr. Ž 8 a 104), komentuje Kniha Jób (porov. kapitoly 38 – 41) a spomína Izaiášovo proroctvo (porov. *Iz* 40, 12 – 31). Adamovo správanie v záhrade Eden sa v Pavlových listoch porovnáva s úlohou Krista, nového Adama (porov. *Rim* 5, 12 – 21; *1 Kor* 15, 45 – 50). Ďalšími predobrazmi Ježiša Krista sú Ábel (porov. *Hebr* 11, 4; 12, 24), Izák (porov.

Gal 4, 22 – 31; Hebr 11, 9 – 19; pozri aj Jn 8, 56) a Melchizedech (porov. *Hebr 5, 6. 10; 6, 20; 7, 1 – 3*). Potopa sveta sa v Novom zákone stáva predobrazom kresťanského krstu (porov. *1 Pt 3, 20 – 22*). Židovská a potom kresťanská teológia v priebehu vekov znova a znova čítala a interpretovala prvú knihu Biblie, aby odhalila a pochopila tajomstvo vzniku sveta, života a ľudského osudu, a najmä aby v nej objavila prvú fázu Božieho diela pre dobro a spásu človeka. Niektoré postavy osobitne pútajú našu pozornosť: manželská dvojica Adama a Evy, opísaná do najjemnejších psychologických odtienkov; Noe, ktorý „našiel milosť u Pána“ a vykonal jeho rozkazy; ale nadovšetko patriarchovia: Abrahám, otec veriacich a vzor skalopevnej viery a neochvejnej nádeje, na ktorého sa odvolávajú Židia, kresťania, ba i mohamedáni; Izák, vytúžený syn, ale zároveň taký ohrozovaný a bezmocný aj proti úkladom najbližších príbuzných; Jakub, hotový na všetko, keď šlo o Božie požehnanie; Jozef, lebo jeho životné osudy svedčia o prozreteľnej múdrosti Boha, ktorý všetko riadi na dobré pre tých, čo ho milujú...

Popri týchto mužských postavách treba spomenúť aj úlohu, ktorú mala v tradíciách patriarchov žena alebo matka: Eva, zvedená hadom, a predsa povolaná, aby sa stala „matkou všetkých žijúcich“ (3, 20); Sára, ktorá sa smiala, keď počula Božie prisľúbenie, že i napriek svojej starobe a neplodnosti porodí syna (porov. kap. 18); Rebeka, ktorá nečestným spôsobom uprednostňovala svojho miláčika Jakuba a podvádza, aby dostal požehnanie prvorodeného (porov. kap. 27); Lia a Ráchel s ich spormi (porov. kap. 29 – 31); Putifarova žena (porov. kap. 39)... Kniha Genezis pritom osobitne zdôrazňuje, že ženy, ktoré stáli po boku Adama, Abraháma a Izáka, mali dôležitú úlohu v uskutočňovaní Božieho plánu spásy.

Bohatstvo biblických tém a postáv, ktoré pred nami defilujú v prvej knihe Biblie, je dôvodom, pre ktorý sa veriaci všetkých čias k nej ustavične vracajú, aby sa opätovne presvedčili o добрote, milosrdenstve a láske Boha voči ľuďom, ktorý aj v dnešných časoch všetko riadi len na dobré, pre šťastie a na spásu človeka.

12 Boh posíela Abrama do Kanaánu. – ¹ Tu Pán povedal Abramovi:

„Odíď zo svojej krajiny,
od svojho príbuzenstva
a zo svojho otcovského domu
do krajiny, ktorú ti ukážem.

² Urobím z teba veľký národ,
požehnám ťa a preslávim tvoje meno
a ty budeš požehnaním.

³ Požehnám tých, čo ťa budú žehnať,
a preklajem tých, čo ťa budú preklínať!
V tebe budú požehnané
všetky pokolenia zeme!“

12

1

—

12

9

Abramova cesta do Kanaánu. – ⁴ A Abram odišiel, ako mu rozkázal Pán. Išiel s ním aj Lot. Abram mal sedemdesiatpäť rokov, keď odišiel z Haranu. ⁵ Abram vzal so sebou svoju ženu Sarai a svojho synovca Lota i celý majetok, čo nadobudli, aj služobníctvo, ktoré v Harane získali. A takto odišli, aby šli do krajiny Kanaán, a tak došli do krajiny Kanaán. ⁶ Abram prešiel krajinou až po miesto Sichem, až k terebintu Moreho. Vtedy boli v krajine Kanaánčania. ⁷ Tu sa Abramovi zjavil Pán a povedal mu: „Túto krajinu dám tvojmu potomstvu.“ On tam potom postavil Pánovi, ktorý sa mu zjavil, oltár. ⁸ Odtiaľ odišiel k vrchu východne od Bet-Elu a tam rozložil svoj stan. Na západ mal Bet-El, na východ Haj. Aj tam postavil Pánovi oltár a vzýval meno Pánovo. ⁹ Potom sa Abram vybral ďalej a tiahol k Negebu.

12, 1-3. Ťažko rozhodnúť, či povolanie, ktoré sa popisuje v týchto veršoch, sa stalo v Harane alebo už v Ure. Podľa Sk 7, 2 tieto slová povedal Boh Abramovi v Ure; v našom kontexte skorej patria do času, keď Abram už bol v Harane a keď mu už otec zomrel. Vec možno chápať aj tak, že svätopisec najprv dokončil rozpravu o ceste a potom uvádza slová povolania, ale nemožno vylúčiť ani opakovanie povolania Abrama: prvý raz v Ure a druhý raz v Harane.

Pre Abrama a jeho rodinu nebolo ľahko opustiť vlastnú krajinu. Má ísť do neznámej krajiny, do krajiny, ktorá nebude hneď jeho, ale len v neskorších pokoleniach. Má teda zameniť isté za neisté a neznáme. V jeho poslušnosti možno vidieť živú vieru v Božie slová

(Hebr 11, 8). „V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme“, porov. Gn 22, 18; Gal 3, 6-18.

12, 4-7. Abram odišiel aj z Haranu. Karavána tiahla od severovýchodu k Damasku a odtiaľ popri Genezaretskom jazere na juh k Sichemu. Terebint Moreho – dub vídiaceho alebo vešťača. Pravdepodobne pod týmto košatým terebintom bolo nejaké bohoslužobné miesto kanaánskych modloslužobníkov. Vari z pohybu listov a ich šumotu vyvodzoval budúce príbehy. Je známe, že v Kanaáne bolo veľa posvätných stromov, celé háje. Izraeliti ich pálili, ale zavše aj oni odpadli k modloslužbe a uctievali v týchto hájoch Bála a Aštartu.

12, 8-9. Od Sichemu tiahol Abram na juh. Bet-El sa v časoch Abramových volal Luza; tu sa uvádza pod

Abram tiahne do Egypta. – ¹⁰ Keď nastal v krajine hlad, Abram odišiel do Egypta, aby tam začas pobudol, lebo v krajine sa hlad rozmáhal. ¹¹ Keď sa blížil k Egyptu, povedal svojej žene Sarai: „Nisto viem, že si pekná žena, ¹² a keď ťa uvidia Egypťania, povedia si: »To je jeho žena.« Mňa zabijú a teba nechajú žiť. ¹³ Hovor teda, že si moja sestra, aby sa mi popri tebe dobre viedlo a aby som tvojou zásluhou ostal nažive.“ ¹⁴ A keď Abram prišiel do Egypta, Egypťania videli, že je to veľmi pekná žena. ¹⁵ A keď ju videli faraónovi dvorania, chválili ju pred faraónom a ženu odvedli do faraónovho domu. ¹⁶ S Abramom však kvôli nej dobre zaobchádzal; mal ovce, dobytok, osly, otrokov a otrokyne, oslice a ťavy. ¹⁷ Pán však bil faraóna ťažkými ranami, aj jeho dom, pre Abramovu ženu Sarai. ¹⁸ Tu si faraón zavolał Abrama a povedal mu: „Čo si mi to urobil?! Prečo si mi nepovedal, že je ona tvoja žena? ¹⁹ Prečo si hovoril: »Ona je moja sestra,« a tak som si ju vzal za ženu? Teraz teda, tu máš svoju ženu, vezmi si ju a chod'!“ ²⁰ Potom faraón vydal o ňom rozkaz mužstvu, aby ho vyprevadili aj s jeho ženou i so všetkým, čo mal.

12
10
—
13
9

13 Abramov návrat z Egypta. – ¹ Abram teda tiahol aj so svojou ženou a so všetkým, čo mal, a Lot s ním, naspäť do Negebu. ² Abram mal množstvo stád, striebra a zlata. ³ A došiel na svoje stanovisko z juhu až k Bet-Elu, na miesto, kde predtým rozložil svoj stan medzi Bet-Elom a Hajom, ⁴ na miesto oltára, ktorý tam predtým postavil, kde Abram vzýval meno Pánovo. ⁵ Lenže aj Lot, ktorý bol s Abramom, mal ovce, dobytok a stany ⁶ a krajina im nestačila na spoločné bývanie, lebo ich majetok bol veľký; a tak nemohli zostať spolu. ⁷ Medzi pastiermi Abramových stád a medzi pastiermi Lotových stád povstala zvada. A v krajine vtedy bývali Kanaánčania a Ferezejci. ⁸ Preto povedal Abram Lotovi: „Nech nie sú rozbroje medzi mnou a tebou, medzi mojimi pastiermi a tvojimi pastiermi; sme predsa bratia! ⁹ Či nie je pred tebou celá krajina?!

známejším menom z časov Jakubových (Gn 28, 19). Negeb, južný kraj alebo juh, je vlastným pomenovaním najjužnejšej časti Palestíny.

12, 13. Abram zamlčal, že Sára je jeho ženou. Hovoril však aj pravdu, keď vravel, že je jeho sestrou (20, 12), a konal podľa stupňa morálky svojho veku, keď sve-

domie neodsudzovalo každú lož a keď sa život muža hodnotil viac ako česť ženy. Svätopiscovi tu záleží hlavne na tom, aby ukázal, ako Boh uchránil čistotu matky budúceho vyvoleného národa.

13, 9–12. Bratia v širšom zmysle slova, teda príbuzní. Lot si volí Jordánske údolie medzi Genezaretským

Preto sa, prosím, odlúč odo mňa! Ak ty pôjdeš naľavo, ja pôjdem napravo, ak ty napravo, ja pôjdem naľavo!“¹⁰ Tu zdvihol Lot oči a videl, že celé okolie Jordánu až po Segor – to bolo predtým, ako Pán zničil Sodomu a Gomoru – je zavlažované ako Pánov raj, ako egyptská krajina.¹¹ Preto si Lot vybral celú krajinu okolo Jordánu a odtiahol na východ. Takto sa bratia oddelili jeden od druhého.¹² Abram býval v krajine Kanaán, Lot sa zdržoval v mestách okolo Jordánu a utáboril sa aj v Sodome.¹³ Ale Sodomčania boli zlí a veľmi hrešili proti Pánovi.

13
10
—
14
6

Zaslúbenie Pánovo. – ¹⁴ Keď sa Lot od neho odlúčil, Pán povedal Abramovi: „Zdvihni oči a z miesta, na ktorom si, hľad na sever a na juh, na východ i na západ,¹⁵ lebo celú zem, ktorú vidíš, dám tebe a tvojmu potomstvu naveky.¹⁶ Rozmnožím tvoje potomstvo ako prach na zemi. Ak teda niekto dokáže spočítať prach na zemi, bude môcť spočítať aj tvoje potomstvo.¹⁷ Vstaň a prejdi krajinu po dĺžke i po šírke, lebo ju dám tebe!“¹⁸ Abram vzal svoj stan a šiel, a usadil sa pri terebintoch Mamreho, čo sú v Hebrone, a postavil tam Pánovi oltár.

14 Abramovo víťazstvo. –¹ V tom čase senaársky kráľ Amrafel, elasarský kráľ Arioch, elamský kráľ Chodorlahomer a kráľ národov Tadal² boli vo vojne so sodomským kráľom Barom, s gomorským kráľom Bersom, s adamským kráľom Senaábom, so seboimským kráľom Semeberom a s balamským, čiže segorským kráľom.³ Títo všetci sa spojili v údolí Sidim, čo je teraz Solné more.⁴ Dvanásť rokov boli poddaní Chodorlahomerovi, ale v trinástom roku sa vzbúrili.⁵ V štrnástom roku však prišiel Chodorlahomer a kráľi, čo boli s ním, a porazili Refaimcov pri Astorot-Karnaime, Zuzimov pri Hame, Emitov na rovine Kirjataim⁶ a Chorejcov na

jazerom a Mŕtvym morom. Segor bolo jedno z piatich miest južne od Mŕtveho mora v tzv. údolí Sidim. V tom čase Mŕtve more nesiahalo na juh tak ďaleko ako po zničení Sodomy a Gomory, ktoré Mŕtve more zalialo.

13, 14 – 18. Abram ostal v Kanaáne a Boh ho odmeňuje za jeho pokojamilovnosť a veľkodušnosť. Pán mu opakuje prísľub z 12, 7 a dodáva, že túto krajinu dá jeho potomstvu, ak ostanú verní. Mamre by bol podľa *Gr* 14, 13. 24 Amorejčan, Abramov spojenec.

Hebron je známe palestínske mesto asi 70 km na juh od Jeruzalema.

14, 5 – 7. Trestná výprava šla z Mezopotámie cez Damask, cez Bášan na juh, cez Moabsko, popri vrchoch Seiru, južne od Mŕtveho mora až k Elatskému zálivu. Potom sa obrátila na sever a tam sa stretla v údolí Sidim s odporom piatich kanaánskych kráľov. Cieľom výpravy nebolo potrestanie piatich nepatrných kniežat, ale utuženie moci v krajoch západne od Jordánu.

vrchoch od Seiru až k výbežku Fáranu, ktorý je na púšti. ⁷ Potom sa obrátili a prišli do En Misfaty, čiže do Kádeša, a zničili celý kraj Amalekitov a Amorejčanov, ktorí sídlili v Asason-Tamare. ⁸ Tu vytiahol sodomský kráľ, gomorský kráľ, adamský kráľ, seboimský kráľ a balamský, čiže segorský kráľ, a v údolí Sidim sa postavili proti nim do boja, ⁹ totižto proti elamskému kráľovi Chodorlahomerovi, kráľovi národov Tadalovi, senaárskemu kráľovi Amrafelovi a elarsarskému kráľovi Ariochovi. Štyria králi proti piatim. ¹⁰ V údolí Sidim bolo plno asfaltových jám; a keď sodomský a gomorský kráľ utekali, padli do nich, ostatní utiekli do hôr. ¹¹ Tamtí vzali zo Sodomy a Gomory všetok majetok i všetky potraviny a odtiahli. ¹² So sebou vzali aj Abramovho synovca Lota i jeho majetok – býval totiž v Sodome – a odtiahli. ¹³ I prišiel jeden z tých, čo utiekli, a oznámil to Hebrejovi Abramovi. On býval pri terebintoch Amorejčana Mamreho, brata Eschola a Anera. Oni boli spojení zmluvou s Abramom. ¹⁴ Keď sa Abram dozvedel, že jeho synovec je zajatý, zvolal svojich tristo osemnástich osvedčených mužov, ktorí sa narodili v jeho dome, a hnal sa za nimi až po Dan. ¹⁵ V noci rozdelil tých, čo boli s ním, prepadol ich so svojimi sluhami a hubil ich a prenasledoval až po Hobu, ktorá je severne od Damasku. ¹⁶ Takto priviedol späť všetok majetok i svojho brata Lota; aj jeho majetok priviedol späť, aj ženy a ľud.

Abram a Melchizedech. – ¹⁷ Keď sa vracal po víťazstve nad Chodorlahomerom a kráľmi, ktorí boli s ním, vyšiel mu v ústrety sodomský kráľ do údolia Save, čiže do Kráľovského údolia.

14

7

14

17

14, 17-24. Údolie Save treba hľadať niekde v blízkosti Jeruzalema. Melchizedech – kráľ spravodlivosti (*Hebr* 7, 2) – bol kráľom Salema, čiže Jeruzalema – Urusalima (Ž 76, 3; 110, 4). Skutočnosť, že kráľ je aj kňazom, neprekvapuje, veď tak to bolo skoro u všetkých starých národov. V Egypte bol faraón najvyšším kňazom, ostatní kňazi ho len zastupovali, podobne to bolo aj u Sumerov, Babylončanov a Asýřčanov, ktorých králi mali tiež titul „kňaza“. Melchizedech je však kňazom Boha Najvyššieho, teda Boha, v ktorého verí Abram; a Abram veril v jediného Boha. Melchizedech je záhadnou osobou, kňaz a kráľ, predobraz Mesiáša, ktorý sa v Písme menuje aj „kňazom naveky podľa radu Melchizedechovho“ (*Hebr* 5, 6). Melchizedechov kmeň si aspoň čiastočne zachoval vieru v pravého Boha. Tomuto kráľovi a kňazovi, ktorého

rodokmeň, počiatok a koniec života Písmo neudáva, sám Abram dáva desiatky z vojrovej koristi a prijíma od neho požehnanie. Abram osobne neobetuje Bohu, hoci prináležalo by sa podakovať za skvelé víťazstvo. Inokedy sme videli Abrama obetovať (12, 7, 8; 13, 18), teraz túto úlohu prenecháva Melchizedechovi. Toto všetko naznačuje, že Abram Melchizedecha uznával za kňaza Najvyššieho (hebr. 'Eljón). Melchizedech je jedným z najkrajších predobrazov Mesiáša, ktorý priniesol obeť svojho tela a svojej krvi a nekrvavým spôsobom ju denne prináša pod spôsobom chleba a vína. Chlieb a víno, čo obetoval Melchizedech, sú predobrazom Najsvätejšej oltárnej sviatosti. O tom, či Melchizedech naozaj obetoval chlieb a víno, nemožno pochybovať (Ž 110, 4; *Hebr* 5-7 a cirkevní otcovia).

¹⁸ A salemský kráľ Melchizedech priniesol chlieb a víno; bol totiž kňazom najvyššieho Boha. ¹⁹ Požehnal ho a povedal:

„Bud' požehnaný, Abram, od najvyššieho Boha,
Stvoriteľa neba a zeme!

²⁰ Nech je zvelebený najvyšší Boh,
ktorý ti dal do rúk tvojich nepriateľov!“

14 A on mu dal desatinu zo všetkého. ²¹ Sodómský kráľ zasa vpravil
18 Abramovi: „Daj mi ľudí a majetok si vezmi!“ ²² Abram odvetil
— sodómskému kráľovi: „K Pánovi, najvyššiemu Bohu, Stvoriteľovi
15 neba a zeme, dvíham svoju ruku, ²³ že nevezmem ani nitku či re-
8 mienok z obuvi, vôbec nič z toho, čo je tvoje, aby si nepovedal: »Ja
som urobil Abrama bohatým!« ²⁴ Nechcem nič, len to, čo zjedlo
služobníctvo, a podiely pre mužov Anera, Eschola a Mamreho,
ktorí išli so mnou. Oni nech dostanú svoje podiely!“

15 **Pánova zmluva s Abramom.** – ¹ Po týchto udalostiach sa
Pán prihovril vo videní Abramovi takto: „Neboj sa, Abram,
ja som tvoj štít. Tvoja odmena bude veľmi veľká!“ ² Abram odpo-
vedal: „Pane, Bože, čože mi dáš? Veď ja odídem bezdetný a dedi-
čom môjho domu bude damaský Eliezer.“ ³ A Abram pokračoval:
„Veď si mi nedal potomstvo a môj domorodý sluha bude mojím
dedičom!“ ⁴ Ale Pán mu povedal: „On nebude tvojím dedičom.
Tvojím dedičom bude ten, čo vyjde z tvojho lona.“ ⁵ Vyviedol ho
von a povedal mu: „Pozri na nebo a spočítaj hviezdy, ak môžeš!“
A uistil ho: „Také bude tvoje potomstvo!“ ⁶ Abram uveril Bohu
a to sa mu počítalo za spravodlivosť.

⁷ Potom mu povedal: „Ja som Pán. Ja som ťa vyviedol z Chaldejského
Uru, aby som ti dal do vlastníctva túto krajinu.“ ⁸ On odpovedal: „Pane,

15,1-4. Abram je už dlhší čas v Kanaáne, ale stále je tu ako cudzinec, ktorý sa musí bedlivo starať o svoj majetok. Za jeho dôveru mu Boh teraz prisľubuje ochranu a odmenu, a to vo videní, čiže zjavení. Táto Božia láska dodáva Abramovi smelosti, aby sa požaloval na svoj osud a aby poprosil Pána o ďalšiu priazeň. Čo mu osoží všetko bohatstvo, sláva a zem, keď ju nebude mať komu zanechať? Nemá

potomka, teda pre cudzieho sa namáha: „Damaský Eliezer bude dedičom môjho domu.“ Eliezer bol asi Abramovým otrokom. Volá sa domorodý, lebo sa narodil už v Abramovom dome z otrockých rodičov. Možno predpokladať, že po odlúčení sa od Lota mal Abram úmysel urobiť ho svojim dedičom. Tu Abram vyjadruje prvý raz Pánovi svoju nespokojnosť.

Bože, podľa čoho poznám, že ju budem vlastniť?“⁹ Pán mu odpovedal: „Vezmi pre mňa trojročnú kravu, trojročnú kozu, trojročného barana, hrdličku a holubicu!“¹⁰ On to všetko vzal, rozsekol ich na polovice a polovice položil jednu oproti druhej, vtáky však nerozsekal.¹¹ Keď zlietali vtáky na mŕtve telá, Abram ich odoháňal.¹² A keď zapadalo slnko, padol na Abrama tvrdý spánok. Prepadla ho hrôza a veľká tma.¹³ A (Pán) povedal Abramovi: „Dobre si uvedom, že tvoje potomstvo bude prišielcom v cudzej krajine, zotročia ho a štyristo rokov budú s ním zle zaobchádzať.“¹⁴ Ale národ, ktorému budú otročiť, budem ja súdiť. Potom vyjdú s veľkým majetkom.¹⁵ Ty však v pokoji odídeš k svojim otcom a pochovajú ťa vo vysokom veku.¹⁶ Ale vo štvrtom pokolení sa sem vrátia, lebo ešte nie sú dovŕšené neprávosti Amorejčanov.“¹⁷ Keď zapadlo slnko a zotmilo sa, zjavila sa dymiacia pec a horiaca fakľa, ktorá prešla pomedzi tie čiastky.¹⁸ V ten deň Pán uzavrel s Abramom zmluvu a povedal: „Tvojmu potomstvu dám túto krajinu od Egyptskej rieky až po veľkú rieku Eufkrat;¹⁹ Kenejcov, Kenezejcov, Kadmoncov,²⁰ Hetejcov, Ferezejcov a Refaimcov,²¹ Amonitov, Kanaánčanov, Gergezejčanov a Jebuzejcov.“

15
9
—
16
6

16 Narodenie Izmaelovo. –¹ Abramova žena Sarai neporodila mu dieťa. Mala však ona aj egyptskú slúžku menom Agar.² Sarai povedala Abramovi: „Pozri, Pán ma uzavrel, že nemôžem porodiť. Vojdi teda k mojej slúžke! Možno, že aspoň z nej dostanem synov.“ Abram počúvol jej radu.³ I vzala Abramova žena Sarai svoju služobnicu, Egyptanku Agar – Abram vtedy býval už desať rokov v kanaánskej krajine –, a dala ju za ženu svojmu mužovi Abramovi.⁴ On k nej vošiel a ona počala. Keď však spozorovala, že počala, s opovrnutím sa dívala na svoju paniu.⁵ Vtedy povedala Sarai Abramovi: „Na mojej krivde máš aj ty účasť. Ja sama som dala svoju slúžku do tvojho lona a teraz, keď vidí, že počala, pozerá na mňa s opovrnutím. Nech Pán súdi medzi mnou a tebou!“⁶ Abram

15, 17. Starý obrad uzatvárania zmluvy, prevzatý z do-svedčených starovekých zvykov: zmluvné strany prechádzajú pomedzi rozpolené zvieratá a vyhlasujú, že ich môže stihnúť osud obetovaných zvierat, ak porušia túto dohodu. – Boh prešiel v podobe dymiacej pece a horiacej fakle. Prešiel sám, lebo jeho zmluva bola jednostranná, keďže to nie je zmluva medzi rovno-

cennými partnermi (9, 9). Ide o slávnostnú zmluvu, spečatenú prisahou (prechodom pomedzi rozpolené zvieratá).

16, 1 – 7. Podľa platných zákonov v Chaldejku a neskoršie aj v Izraeli žena, ktorá bola bezdetná, mohla dať svoju otrokyňu mužovi a deti, ktoré sa z nej narodili, sa považovali za zákonné potomstvo panej.

odvetil Sarai: „Veď je tvoja slúžka v tvojej moci! Nalož s ňou, ako uznáš za dobré!“ Sarai však s ňou nakladala tvrdo, takže ona od nej utiekla. ⁷ Pánov anjel ju však našiel pri prameni vody na púšti, na ceste do Súru, ⁸ a povedal jej: „Odkiaľ ideš, Agar, Saraina slúžka, a kam sa uberáš?“ A ona odpovedala: „Utekám pred svojou paňou Sarai.“ ⁹ Tu jej Pánov anjel povedal: „Vráť sa k svojej panej a podrob sa jej moci!“ ¹⁰ A Pánov anjel jej hovoril ďalej: „Tak veľmi rozmnožím tvoje potomstvo, že sa pre množstvo nedá ani spočítať.“

16 ¹¹ A ešte jej Pánov anjel hovoril:

7

—

17

2

„Hľa, počala si a porodiš syna,
a nazveš ho menom Izmael,
lebo Pán vypočul tvoje vzdychy;

¹² bude to človek ako divý osol,
jeho ruka bude proti všetkým
a ruky všetkých proti nemu
a bude bývať nablízku všetkých svojich bratov.“

¹³ Potom nazvala Pána, ktorý k nej hovoril: „Ty si Boh, ktorý si ma videl, lebo“ – povedala – „či som azda nevidela toho, ktorý sa na mňa díval?“ ¹⁴ Preto studňu nazvala studňou Lachaj roi (studňa Živého, ktorý ma vidí). To je tá medzi Kádešom a Baradom.

¹⁵ Potom Agar porodila Abramovi syna a Abram nazval syna, ktorého mu porodila Agar, Izmael. ¹⁶ Abram mal osemdesiatšesť rokov, keď mu Agar porodila Izmaela.

17 **Zmena Abramovho mena, podmienky uzavretej zmluvy.** – ¹ Keď mal Abram deväťdesiatdeväť rokov, zjavil sa mu Pán a povedal mu: „Ja som všemohúci Boh, chodievaj predomnou a buď dokonalý.“ ² Uzavrel som svoju zmluvu medzi mnou

16, 7 - 11. Pánov anjel – tieto slová označujú niekedy samého Boha, ktorý sa zjavuje vo viditeľnej podobe (*Gn* 16, 13; 18, 1 n.; *Ex* 3, 2 n.), inokedy anjela, Božieho posla. Zmysel výroku treba vždy určiť zo súvislosti textu. V tomto prípade je jasné, že označuje Boha. – Izmael ‚Boh vyslyší‘ (‘El ‚Boh‘; ‚jišma‘ ‚počuje, slyší‘). Boh vypočul Agar a pomohol jej v ťažkostiach a utrpení (v. 6). **16, 12.** O Izmaelovi Boh predpovedá, že „bude to člo-

vek ako divý osol“ (Vulgáta slovo osol vynecháva). Porovnanie je prevzaté zo života beduínskeho, aký život viedol Abram a jeho najbližší potomkovia. Povahy bude neskrotnej, milovať bude slobodu a kočovnícky život. Arabskí beduini dodnes považujú Izmaela za svojho praotca.

17, 1 - 8. Všemohúci Boh, hebr. ‘El-Šaddaj, označuje Boha, ktorý sám sebe stačí a ktorý môže všetko

a tebou a rozmnožím ťa prenáramne.“³ Tu padol Abram na tvár⁴ a Boh s ním hovoril: „To som ja, čo mám zmluvu s tebou, že budeš otcom mnohých národov.“⁵ A tvoje meno nebude už viac Abram, ale Abrahám, lebo ťa urobím otcom mnohých národov.⁶ Dám sa ti rozrásť prenáramne, rozmnožím ťa v národy, i králi z teba vzídu.⁷ A uzavieram zmluvu medzi mnou a tebou a medzi tvojím potomstvom po tebe vo všetkých pokoleniach ako zmluvu večnú, že budem Bohom tvojím a tvojho potomstva po tebe.⁸ A tebe i tvojmu potomstvu po tebe dám krajinu, v ktorej si ako prišelec, celú zem Kanaán do večného vlastníctva; a budem vaším Bohom.“

17
3
—

⁹ Potom Pán hovoril Abrahámovi: „Ale aj ty zachovaj moju zmluvu, ty aj tvoje potomstvo po tebe vo všetkých pokoleniach!“¹⁰ Toto je moja zmluva medzi mnou a vami, a medzi tvojím potomstvom po tebe, ktorú zachováte: Nech je obrezaný každý z vás, kto je mužského pohlavia!¹¹ Obrežete mäso svojej predkožky a bude to znakom zmluvy medzi mnou a vami.¹² Na ôsmy deň nech je obrezaný každý z vás mužského pohlavia z pokolenia na pokolenie, aj (otrok), čo sa ti narodil v dome, i taký, ktorý bol od cudzinca kúpený za peniaze a ktorý nie je tvojím potomstvom.¹³ Obrezaný musí byť aj ten, čo sa narodil v tvojom dome, i taký, ktorý bol kúpený za peniaze. Moja zmluva na vašom tele bude zmluvou večnou.¹⁴ Muž, ktorému nebude obrezané mäso predkožky, nech je vylúčený zo svojho ľudu. Porušil moju zmluvu.“

17
14

(Ex 6, 2). Boh pripomína svoju zmluvu, ale už aj od Abrama žiada okrem dokonalého života a vernosti – chodievaj predo mnou – obriezku, ktorá bude vonkajším znakom zmluvy. Obriezka sama nie je zmluvou, ale len znakom. – Boh mení Abramovo meno na Abrahám – otec množstva. Aj táto zmena je znakom, že Boh svoje prísľúbenie o Abrahámovom potomstve splní.

17, 9 – 14. Obriezka jestvovala už pred Abrahámom. Teraz dostáva iný zmysel (Ex 4, 25; Joz 5, 2), náboženský charakter. V Izraeli od čias Abrahámových bola vonkajším znakom zmluvy medzi Bohom a Izraelitmi, mala pripomínať povinnosti a záväzky, ktoré mali Izraeliti voči Bohu, a bola upamätovaním na Božie vyvolenie: z Abrahámovho potomstva narodí sa Mesiáš. Len tí budú účastní na Božom požehnaní, čo budú mať ob-

riezku, len tí budú vlastníčkmi zaslúbenej zeme, čo budú nosiť toto viditeľné znamenie – ostatní budú vylúčení, vyobcovaní spomedzi Božieho ľudu. Obriezka sama osebe bola len znamením, teda nespôsobovala sama zo seba ospravedlnenie, no povzbudzovala človeka na vzbudenie viery, nádeje a lásky k Bohu, oživovala nádej v budúceho Mesiáša. Takto obriezka bola predobrazom sviatosti krstu (Kol 2, 11). Obriezku sa starozákonný človek stával členom Božieho ľudu a krstom sa stávať členmi Kristovho kráľovstva, svätej Cirkvi. Boh pozdvihuje známy obrad na nové označenie, ako to bolo pri zmluve s Noemom: dúhu dal na znamenie, že viac nebude potopy, tak tu obriezku (poznali ju Edomčania, Amončania, Moabčania, Arabi, ba aj Egypťania) nariaďuje nosiť ako znamenie svojej zmluvy s Abrahámom a jeho potomstvom, a takto sa aj obriezka stáva jednou

Prísľub Izákovho narodenia. – ¹⁵ A Boh povedal Abrahámovi aj toto: „Svoju manželku Sarai už nebudeš volať Sarai, ale Sára bude jej meno. ¹⁶ Veď ťa požehnám a dám ti z nej syna. Aj ju požehnám: Z nej budú pochádzať národy a králi národov.“ ¹⁷ Tu padol Abrahám na tvár a smial sa; myslel si totižto: „Vari sa môže storočnému niečo narodiť a deväťdesiatročná Sára môže ešte porodiť?!“ ¹⁸ A Abrahám povedal Bohu: „Keby aspoň Izmael žil z tvojej priazne!“ ¹⁹ Ale Pán opakoval: „Tvoja žena Sára ti porodí syna a dáš mu meno Izák, a svoju zmluvu s ním urobím zmluvou večnou preň i pre jeho potomstvo po ňom. ²⁰ Aj čo sa týka Izmaela, som ťa vypočul: Požehnám ho a rozmnožím a rozšírim ho prenáramne. Dvanásť kniežat sa z neho narodí a urobím z neho veľký národ. ²¹ Ale svoju zmluvu potvrdím s Izákom, ktorého ti porodí Sára do roka v tomto čase.“ ²² A keď Boh prestal s ním hovoriť, vystúpil od Abraháma hore.

17
15
—
18
2

Vykonanie obriezky. – ²³ Potom vzal Abrahám svojho syna Izmaela, aj všetkých, čo sa narodili v jeho dome, i všetkých, čo boli kúpení za peniaze, všetkých mužov Abrahámovho domu a v ten istý deň obrezal mäso ich predkožky, ako mu prikázal Boh. ²⁴ Abrahám mal deväťdesiatdeväť rokov, keď mu bolo obrezané mäso predkožky. ²⁵ Jeho syn Izmael mal trinásť rokov, keď mu bolo obrezané mäso predkožky. ²⁶ V ten istý deň bol obrezaný Abrahám i jeho syn Izmael a s ním boli obrezaní všetci muži jeho domu, tak tí, čo sa narodili v jeho dome, ako aj tí, čo boli od cudzinca kúpení za peniaze.

18 Abrahámovo pohostinstvo. – ¹ A znova sa mu zjavil Pán pri terebintoch Mamreho, keď za najväčšej horúčavy dňa sedel pri vchode do stanu. ² Keď zdvihol oči, videl neďaleko seba stáť troch

z podmienok zmluvy. Obriezku vykonával obyčajne otec rodiny, neskoršie osobitný skúsený muž, ktorého volali mohel. Robili ju ostrým kamenným nožom. **17, 15.** Boh mení aj Saraiino meno. Doteraz sa volala Sarai (t. j. Pani moja, Kráľovná moja), nabadúce jej meno bude len Sára, t. j. Pani, Kráľovná, lebo bude matkou vyvoleného národa a matkou mnohých kniežat a kráľov (6. 16). Táto zmena je teda obdobná so zmenou mena Abrahámovho. Mená budú označovať splnenie Božieho prisľubu.

17, 16 – 22. Boh udáva dôvod, prečo zmenil Saraiino meno, a spolu zvestuje Abrahámovi, že prisľúbený dedič bude syn, ktorého mu porodí Sára (15, 4). Abrahámov smiech je alúziou na Izákovo meno. Bola to teda veľká skúška Abrahámovej viery. Požehnania nebudú patriť Izmaelovi, ale Izákovi, ktorý bude dedičom Božích prisľubov.

18, 1–5. Boh sa zjavuje Abrahámovi v podobe Anjela a sprevádzajú ho ešte dvaja anjeli. Zjavenie sa odohráva na poľudnie. Abrahám považoval hostí za ľudí,

mužov. Len čo ich zbadal, utekal im od vchodu svojho stanu v ústrety, poklonil sa až k zemi ³ a povedal: „Pane, ak nachádzam milosť v tvojich očiach, neobíď svojho služobníka; ⁴ donesie sa trochu vody, umyte si nohy a odpočinite si pod stromom! ⁵ Prinesiem kúsok chleba a posilníte sa. Potom pôjdete ďalej. Veď prečože by ste mali prejsť popri svojom služobníkovi?!“ Oni odpovedali: „Urob, ako vravíš!“ ⁶ Abrahám sa poponáhlal do Sárinho (oddelenia) stanu a povedal: „Zober rýchlo tri miery jemnej múky, zamies a napeč podplamenníkov!“ ⁷ Potom Abrahám bežal k stádu, vybral pekné mladé teľa, dal ho sluhovi a on sa poponáhlal pripraviť ho. ⁸ Potom priniesol maslo, sladké mlieko i teľa, ktoré dal pripraviť, a predložil im to. Sám však ostal stáť opodiaľ pod stromom, kým oni jedli. ⁹ Tu sa ho opýtali: „Kde je tvoja žena Sára?“ On odpovedal: „Tu v stane.“ ¹⁰ Vtedy mu on povedal: „O rok v tomto čase sa vrátim a tvoja žena Sára bude mať už syna.“ Sára načúvala pri vchode do stanu, ktorý bol za jej chrbtom. ¹¹ Abrahám a Sára boli starí, pokročilí vekom; Säre sa už nestávalo, čo sa stáva ženám. ¹² Preto sa Sára sama v sebe zasmiala, mysliac si: „Teraz, keď som stará, budem mať rozkoš? A môj pán je tiež už starec!“ ¹³ Tu Pán povedal Abrahámovi: „Prečo sa Sára smeje a myslí si pritom: »Mohla by som naozaj ešte porodiť, takáto starena?« ¹⁴ Je azda Pánovi nejaká vec nemožná? O rok v tomto čase sa vrátim k tebe a Sára bude mať syna!“ ¹⁵ Sára zapierala: „Ja som sa nesmiala!“ Bála sa totiž. On však povedal: „Nie. Smiala si sa.“

Ohlásenie trestu nad Sodomou. – ¹⁶ Muži sa potom odtiaľ pobrali a zamierili k Sodome. Abrahám išiel s nimi, aby ich odprevadil. ¹⁷ A Pán prehovoril: „Mám pred Abrahámom tajiť, čo chcem urobiť?! ¹⁸ Veď z Abraháma sa má stať veľký a mocný národ a v ňom majú byť požehnané všetky národy zeme. ¹⁹ Nuž oznámim mu to, lebo on prikáže svojim synom a svojmu domu po sebe zachovávať Pánovu cestu, konať podľa spravodlivosti a práva, aby tak Pán splnil Abrahámovi všetko, čo mu prisľúbil.“ ²⁰ Preto Pán povedal: „Žaloba na Sodomu a Gomoru je veľká a ich hriech je veľmi ťažký.“

neskoršie v jednom poznáva Pána. Abrahám oslovuje z prichádzajúcich len jedného, toho najvznešenejšieho a najhlavnejšieho. Pane, hebr. 'adoní, je úctivé oslovenie. Seba Abrahám volá sluhom. Takto to vyžadovala orientálna zdvorilosť. Kúsok chleba je zdvorilé pozvanie na hojný obed.

18, 9-14. Aj Sára sa smeje tejto reči. Jej počínanie treba obdobne chápať ako Abrahámovu predtým (17, 17). Aj Sárin smiech je alúziou na Izákovo meno.

18, 15. Tento verš je náznakom, že Sárin smiech nebol bez viny, bola tam istá pochybnosť a teraz pristupuje k tomu ešte aj lož.

18

3

18

20

²¹ Zostúpim, aby som sa presvedčil, či naozaj tak robia, aká je obžaloba, čo došla ku mne, a či nie. Chcem to vedieť.“

Abraháмова prosba. – ²² Muži sa potom odtiaľ obrátili a išli do Sodomy, kým Abrahám ostal ešte stáť pred Pánom. ²³ Tu Abrahám pristúpil bližšie a povedal: „Zahubíš azda spravodlivého spolu s bezbožným? ²⁴ Možno, že je v meste päťdesiat spravodlivých. Vari ich zahubíš, alebo radšej odpustiš mestu kvôli päťdesiatim spravodlivým, čo sú v ňom? ²⁵ Nech je ďaleko od teba, že by si takto robil, usmrcoval spravodlivého s bezbožným! Takto by sa rovnako vodilo spravodlivému i bezbožnému. To nech je ďaleko od teba! Ty, ktorý súdiš celú zem, nebudeš takto súdiť!“ ²⁶ Pán mu povedal: „Ak v meste Sodome nájdem päťdesiat spravodlivých, kvôli nim odpustím celému mestu.“ ²⁷ Abrahám však začal znova a povedal: „Hľa, opovážil som sa rozprávať s Pánom, hoci som len prach a popol. ²⁸ Možno, že do päťdesiat budú chýbať piati spravodliví. Zničil by si kvôli piatim celé mesto?“ On odpovedal: „Nezničím, ak ich tam nájdem štyridsaťpäť.“ ²⁹ A on mu ďalej hovoril: „A čo keď sa ich tam nájde len štyridsať?“ On odpovedal: „Neurobím to kvôli štyridsiatim.“ ³⁰ Potom povedal: „Ach, nehnevaj sa, Pane, keď ešte hovorím. A ak sa ich tam nájde len tridsať?“ Odpovedal: „Neurobím to, ak ich tam nájdem tridsať.“ ³¹ A zasa povedal: „Hľa, začal som hovoriť svojmu Pánovi: Čo bude, ak sa ich tam nájde len dvadsať?“ A on odvetil: „Nezahubím (ich) kvôli dvadsiatim.“ ³² A ešte povedal: „Ach, nehnevaj sa, Pane, že ešte raz vravím. Ak sa ich tam nájde len desať?“ On odpovedal: „Nezahubím kvôli desiatim.“ Keď Pán dokončil rozhovor s Abrahámom, odišiel a Abrahám sa vrátil na svoje miesto.

19 Lotovo pohostinstvo a nerest Sodomčanov. – ¹ Keď dvaja anjeli došli do Sodomy, Lot sedel v bráne Sodomy. Keď ich Lot uvidel, vstal a šiel im oproti. Poklonil sa tvárou k zemi ² a povedal: „Prosím vás, páni moji, zabočte do domu svojho služobníka a prenocujte tam. Umyjete si nohy a včasráno vstanete a budete pokračovať

^{18, 22-25.} Lež Boh nejde sám do Sodomy, ale posla svojich dvoch sprievodcov, anjelov. Vtedy sa Abrahám prihovori Pánovi a vyzvedá sa o Sodome, v ktorej býva jeho synovec Lot. Hovori sa len o Sodome, pretože

ona prevyšovala svojou ohavnosťou ostatné mestá Pentapolisu a aj preto, že tam býval Lot. Obdivuhodná je Abraháмова pokora a tiež láskavá Božia dobrota. Tu máme príklad účinnosti orodovania svätých ľudí.

vo svojej ceste.“ Oni však odpovedali: „Nie! Prenocujeme vonku.“
³ Ale on na nich nástojil, aby zostali u neho. I vošli do domu. Pripravil im pohostenie, dal napiecť nekvaseného chleba a najedli sa. ⁴ Ale skôr ako si ľahli, muži mesta, muži Sodomy od chlapca až po starca, celé mesto do posledného chlapa obkolesili dom, ⁵ vyvolali Lota a povedali mu: „Kde sú muži, čo prišli dnes večer k tebe? Prived' ich k nám, aby sme s nimi obcovali!“ ⁶ Tu Lot vyšiel k nim pred dvere, zavrel dvere za sebou ⁷ a povedal im: „Bratia moji, nože nerobte hriech! ⁸ Mám dve dcéry, ktoré ešte nepoznali muža. Vyvediem vám ich, robte s nimi, čo sa vám páči. Týmto mužom však nerobte nič také, veď oni sa uchýlili do tieňa mojej strechy!“ ⁹ Oni však volali: „Prac sa preč!“ A dodali: „Prišiel sem ako cudzinec a chcel by súdiť. Teraz ti vyvedieme horšie ako tým.“ Veľmi dorážali na Lota a pokúšali sa vylomiť dvere. ¹⁰ Vtedy tí muži načiahli ruky, vtiahli Lota dnu a zamkli dvere. ¹¹ Mužov však, veľkých aj malých, čo boli pri vchode do domu, ranili slepotou, takže sa márne namáhali nájsť vchod.

Lot odchádza zo Sodomy. – ¹² Potom muži povedali Lotovi: „Ak tu máš nejakého zaťa, syna alebo dcéru a ak niekto z mesta patrí k tebe, vyved' ich preč z tohto mesta, ¹³ lebo zničíme toto mesto, pretože je naň veľká žaloba pred Pánom. Pán nás poslal zničiť ho.“ ¹⁴ Vtedy Lot vyšiel von a povedal svojim zaťom, ktorí si mali vziať jeho dcéry: „Vstaňte, podte preč z tohto miesta, lebo Pán mesto zničí!“ Jeho zaťovia si však mysleli, že robí žarty. ¹⁵ Keď svitol deň, anjeli nútili Lota, aby sa ponáhlal. Hovorili: „Vstaň, vezmi svoju ženu a obe dcéry, ktoré tu máš, aby si nezhynul pre neprávosť mesta!“ ¹⁶ A keď váhal, chytili ho obaja muži za ruku, aj jeho ženu a obe dcéry, lebo Pán ich chcel zachrániť, vyvedli ich von a nechali ich za mestom. ¹⁷ Keď ich vyvádžali von, jeden z nich povedal: „Zachráň si život! Neobzeraj sa za seba a nezastavuj sa nikde v okolí Jordánu! Ponáhlaj sa na vrchy, aby si nezhynul!“ ¹⁸ Lot im povedal: „Ach, nie, Pane! ¹⁹ Zaiste tvoj služobník našiel milosť pred tebou, veď si mi preukázal veľké milosrdenstvo, keď si zachoval môj život, ale na vrchoch sa nebudem môcť zachrániť! Aby ma azda nestihlo nešťastie, aby som nezomrel. ²⁰ Pozri, tu

19

3

—

19

20

19, 5. Hriechy proti prírode mali Izraeliti vo veľkej ošklivosti a trestali ich smrťou (Lv 20, 13), ale boli veľmi rozšírené v ich okolí. Tento hriech má aj meno od-

tialto: sodomia (homosexualita).

19, 8. Práva hostí boli v starom Oriente také sväté, že Lot volí v tiesni vydať radšej vlastné dcéry ako hostí.

neďaleko je mesto, tam môžem utiecť. ²¹ Ono je len malé a ja sa v ňom zachránim! Malé je a ja ostanem nažive!“ I povedal mu: „Dobre teda, vyslyším ťa aj v tejto veci a mesto, o ktorom hovoríš, nezničím. ²² Rýchle ta teda utekaj, lebo kým ta nedôjdeš, nemôžem nič robiť.“ Preto sa mesto volá Segor.

Zničenie Sodomy a Gomory. – ²³ Slnko vyšlo nad zem, keď Lot došiel do Segoru. ²⁴ A Pán dal padať na Sodomu a Gomoru síru a oheň z neba od Pána ²⁵ a zničil tie mestá i celé okolie Jordánu so všetkými obyvateľmi mesta a so všetkým poľným rastlinstvom. ¹⁹ ²¹ ²⁶ Keď sa jeho žena za ním obzrela, premenila sa v solný stĺp.

— ²⁷ Abrahám sa vybral zavčas rána na miesto, na ktorom predtým stál pred Pánom. ²⁸ Keď sa pozrel na Sodomu a Gomoru a na celú okolitú krajinu, videl vystupovať zo zeme dym ako dym z pece. ¹⁹ ³³

²⁹ Boh teda pamätal na Abraháma, keď Boh zničil mestá a okolie a Lota vyviedol zo záhuby, keď zničil mestá, v ktorých Lot býval.

Hriech Lotových dcér. – ³⁰ Potom Lot vyšiel hore a usadil sa na vrchu spolu s oboma svojimi dcérami. Báľ sa totiž bývať v Segore a býval s oboma svojimi dcérami v jaskyni. ³¹ Tu povedala staršia mladšej: „Náš otec je už starý a na zemi niet muža, ktorý by s nami obcoval, ako je to zvykom na celom svete. ³² Poď, opojíme nášho otca vínom a ľahneme si k nemu, aby sme zachovali od nášho otca potomstvo.“ ³³ Dali mu teda v tú noc napiť sa vína. Potom vošla staršia a spala so svojím otcom. On však nevedel, ani kedy si ľahla,

19, 24 - 26. Zničenie Sodomy a okolitých mestečiek sa stalo na Boží zásah. Lež Boh používa prírodné sily. Treba myslieť na časté zemetrasenie v Palestíne. Aj dnes sa tu nachádza asfalt, nafta a ložiská síry. Boh používa tieto živly a ničí hriechne mestá. Mohlo to byť zemetrasenie spojené s erupciou plynu. Mŕtve more, ktoré predtým nesiahalo až tak ďaleko na juh, následkom zemských otrasov a prehĺbenia asfaltových a petrolejových ložísk sa dostáva nižšie k juhu a zaliava kraj, kde stála Sodoma a ostatné zničené mestá. A táto prehĺbenina je dokázateľne geologicky mladšia ako ostatné okolie.

19, 26. „Premenila sa v solný stĺp“ – a naozaj, v okolí Mŕtveho mora je veľa skál, ktoré majú podobu človeka. Aj Pán Ježiš sa u *Lk* 17, 32 odvoláva na Lotovu ženu.

19, 30 - 38. Lot sa nezdržal dlho v Segore, odišiel na vrchy, ktoré mu poradil anjel ako isté útočisko. Stratil celé svoje imanie, je celkom chudobný a opustený. Jeho dve dcéry si myslia, že pre chudobu sa nebudú

môcť ani vydať. Túžia však mať deti, znak to Božieho požehnanja najmä vo vtedajšom Oriente. Tým však nemožno ospravedlniť skutok, ktorého sa vo svojej nerozumnosti dopúšťajú. Tak to neskoršie urobí aj Tammar, nevesta Júdova (*Gn* 38). Lotove dcéry sa narodili v Sodome, žili v Sodome, tak možno predpokladať, že mravné zákony u nich, zdá sa, veľmi neplatili. Myslia si, že ony sa musia postarať o otcovo potomstvo. Táto rozprava je dokladom hrozných následkov dedičného hriechu a ukazuje, čoho je človek schopný, keď nemá na myslí Božie príkazy. Ani Lot nie je bez viny, avšak jeho zodpovednosť umenšuje jeho opitosť. – Ludové vysvetľovanie odvádza pôvod Moabčanov (me 'áb ,od otca') a Amončanov (hebr. ben-'ammí ,syn môjho príbuzného'). Moabčania sa potom usadili na tých miestach, kde sa zdržiaval Lot po zničení Sodomy, na východnom (podľa niektorých západnom) brehu Mŕtveho mora; Amončania bývali severnejšie od Moabitov v Zajordánsku.

ani kedy vstala. ³⁴ Na druhý deň povedala zasa staršia mladšej: „Pozri, ja som minulej noci spala s otcom. Dáme mu aj v tento večer napiť sa vína. Potom pôjdeš ty dnu a ľahneš si k nemu, aby sme si zachovali od nášho otca potomstvo!“ ³⁵ Dali teda aj v túto noc svojmu otcovi piť víno. Potom mladšia vstala a ľahla si k nemu. On však nevedel, ani kedy si ľahla, ani kedy vstala. ³⁶ Takto počali obe Lotove dcéry zo svojho otca. ³⁷ Staršia porodila syna a dala mu meno Moab. On je praotcom dnešných Moabčanov. ³⁸ Ale aj mladšia porodila syna a dala mu meno Amon. On je praotcom dnešných Amončanov.

19

34

—

20 **Sára u Abimelecha.** – ¹ Abrahám odtiaľ odišiel na juh a zastavil sa medzi Kádešom a Súrom. Keď sa zdržoval v Gerare, ² hovoril Abrahám o svojej manželke Säre: „Ona je moja sestra.“ A Abimelech, kráľ Geraru, ju dal uniesť. ³ V noci však vo sne prišiel ku kráľovi Abimelechovi Boh a povedal mu: „Doista zomrieš pre ženu, ktorú si dal uniesť, lebo má muža.“ ⁴ Abimelech sa jej však ešte nedotkol, preto povedal: „Pane, aj spravodlivého zahubiš?“ ⁵ Či mi nepovedal on sám: »Ona je moja sestra«? A nevravela aj ona: »On je môj brat«? V prostote svojho srdca a s čistými rukami som to urobil!“ ⁶ A Boh mu povedal vo sne: „Aj ja viem, že si to urobil v prostote svojho srdca, a preto som ťa uchránil, aby si proti mne nezhrešil. ⁷ Teraz však pošli ženu späť mužovi! Lebo on je prorok a bude za teba orodovať, aby si zostal nažive. Ak ju však nepošleš, vedz, že istotne zomrieš so všetkým, čo je tvoje!“

20

10

Urovnávanie sporu. – ⁸ Abimelech včasráno vstal, zavolať všetkých svojich služobníkov a vyrozprával im celý príbeh. Keď to muži počuli, veľmi sa naľakali. ⁹ Potom Abimelech zavolať Abraháma a povedal mu: „Čo si nám to vykonal? Čím som sa voči tebe previnil, že si na mňa a na moje kráľovstvo priviedol taký veľký hriech?! Urobil si mi to, čo sa nikdy nemalo stať!“ ¹⁰ A Abimelech povedal Abrahámovi: „Čo si tým zamýšľal, keď si takto konal?“

20, 2–18. Tu sa so Sárom zopakuje podobný prípad ako v Egypte (12, 13). Tamojší vládca si robí nárok na Sárú – bolo to zvykom v starom Oriente, že pekné ženy patrili kráľovi – a len Božím zakročením sa

zachováva Sára neporušenou manželkou Abrahámovou. Abimelech dáva Abrahámovi tisíc strieborných (šekel bol závažím [16,37 g], ale aj platidlom). Bol to veľký dar.

20 11 — 21 10

¹¹ Abrahám odpovedal: „Myslel som si, že na tomto mieste isto niet nijakej Božej bázne a že ma zabijú pre moju ženu! ¹² A napokon, ona je i mojou sestrou, dcérou môjho otca, nie však dcérou mojej matky; a stala sa mojou ženou. ¹³ Keď ma totiž Boh vyviedol z otcovského domu do neznáma, povedal som jej: Túto láskavosť mi preukážeš: Na každom mieste, kam prídeme, povieš: »On je môj brat!« ¹⁴ Tu Abimelech vzal ovce a dobytok, otrokov a slúžky a dal ich Abrahámovi, a vrátil mu aj Sáru, jeho manželku. ¹⁵ Potom Abimelech povedal: „Hľa, moja zem je pred tebou, bývaj, kde sa ti zapáči!“ ¹⁶ Sáre zasa povedal: „Tu hľa, tvojmu bratovi dávam tisíc strieborných, to má byť ako odškodné v očiach všetkých, čo sú s tebou, a si ospravedlnená vo všetkom.“ ¹⁷ Keď Abrahám prosil za Abimelecha u Boha, Boh uzdravil Abimelecha, jeho ženu i jeho služobnice a ony znovu mohli rodiť, ¹⁸ lebo Pán zavrel každé materské lono v Abimelechovom dome pre Abrahámovu manželku Sáru.

21 Izákovo narodenie. – ¹ A Pán navštívil Sáru, ako prisľúbil, a Pán vyplnil Sáre, čo predpovedal. ² Sára teda počala a porodila Abrahámovi syna vo svojej starobe, a to v čase, ktorý jej predpovedal Boh. ³ Abrahám nazval svojho syna, ktorý sa mu narodil, čo mu porodila Sára, Izákom. ⁴ Abrahám obrezal svojho syna Izáka, keď mal osem dní, ako to prikázal Pán. ⁵ Abrahám mal sto rokov, keď sa mu narodil jeho syn Izák. ⁶ Vtedy povedala Sára: „Radostný smiech mi spôsobil Boh. Každý, kto o tom počuje, bude sa mi smiať.“ ⁷ A znova povedala: „Kto by bol povedal Abrahámovi, že Sára bude ešte dojsť deti? A predsa som porodila v jeho vysokom veku.“ ⁸ A chlapec rástol a bol odstavený. V deň, keď Izáka odstavili, urobil Abrahám veľkú hostinu.

Abrahám odvrhuje Agar. – ⁹ Sára videla, že syn Egyptanky Agar, ktorého porodila Abrahámovi, posmieva sa jej vlastnému synovi Izákovi. ¹⁰ Tu povedala Abrahámovi: „Vyžeň túto slúžku i jej syna,

^{21, 3.} Izák – jicchak –, smial sa, pomenovanie Izáka je pripomienkou na Sárin smiech (18, 12).

^{21, 6.} Opäť slovná hra s menom Izák (ako 17, 17 a 18, 12–15).

^{21, 8.} Čas dojsť trval dva-tri roky (2 *Krn* 31, 16;

2 *Mach* 7, 27). Na východe sa odstavenie dieťaťa aj dnes oslavuje hostinou.

^{21, 9.} Posmieval sa – doslovne hral sa, teda robil žarty: nová narážka na Izákovo meno (17, 17).

lebo syn tejto slúžky nesmie dediť s mojím synom Izákom!“¹¹ Ale táto reč sa veľmi dotkla Abraháma, veď šlo o jeho syna.¹² Boh mu však povedal: „Netráp sa nad chlapcom a nad svojou slúžkou! Počúvni Sárú vo všetkom, čo ti hovorí, lebo podľa Izáka sa bude volať tvoje potomstvo!“¹³ Ale aj zo syna slúžky urobím veľký národ, lebo on je tiež tvojím potomkom.“¹⁴ Abrahám teda vstal včasráno, vzal chlieb a mech s vodou a dal to Agar, vyložil jej to na chrbát, a poslal ju aj s chlapcom preč. Ona šla a zablúdila na púšti Bersabe.¹⁵ Keď sa voda z mecha minula, uložila chlapca pod jeden z kríkov,¹⁶ poodišla a sadla si obďaleč, tak vo vzdialenosti dostrelu kuše, lebo si vravela: „Nemôžem sa pozeráť na smrť dieťaťa.“ Tak sedela obďaleč a nahlas plakala.¹⁷ Boh však vypočul chlapcov hlas a Boží anjel takto zavolať z neba na Agar: „Čo ti je, Agar? Neboj sa! Veď Boh počul chlapcov hlas odtiaľ, kde je.“¹⁸ Vstaň, vezmi chlapca a drž ho pevne za ruku, lebo z neho urobím veľký národ!“¹⁹ Tu jej Boh otvoril oči a ona zbadala studňu s vodou. I šla, naplnila mech vodou a napojila chlapca.²⁰ A Boh bol s chlapcom. Keď vyrástol, býval na púšti a stal sa z neho veľký kušostrelec.²¹ Býval na púšti Fáran a jeho matka mu vzala ženu z egyptskej krajiny.

Abraháмова zmluva s Abimelechom. –²² V tom čase Abimelech a veliteľ jeho vojska Pichol povedali Abrahámovi: „Boh je s tebou vo všetkom, čo robíš.“²³ Preto mi teraz a na tomto mieste pred Bohom prisahaj, že sa nezachováš neverne ani proti mne, ani proti môjmu potomstvu! Ako som ti preukázal priateľstvo ja, tak (ho) preukazuj aj ty mne a celej krajine, v ktorej si bol hosťom.“²⁴ Abrahám povedal: „Áno, budem prisahať!“²⁵ Potom Abrahám dohovárať Abimelechovi pre studňu, ktorej sa zmocnili Abimelechovi sluhovia.²⁶ Abimelech však odvetil: „Ja neviem, kto to urobil. Ty si o tom nič nevravel a ani dodnes som o tom nič nepočul.“²⁷ Potom vzal Abrahám ovce a junce a dal ich Abimelechovi a obaja uzavreli zmluvu.²⁸ Sedem jahnič však oddelil osobitne.²⁹ I opýtal sa ho Abimelech:

21

11

—

21

29

21, 14. Keď sa zákonitej manželke narodili deti, mohol muž podľa obyčají starého Orientu otrokyňu a jej deti obdariť a poslať ich z domu preč. Otrokyňu však pritom musel prepustiť na slobodu. Agar sa dáva na cestu do svojej vlasti, do Egypta, ale na ceste zablúdi

a Boží anjel ju nachodí pri Bersabe, ktorá je na juhozápad od Mŕtveho mora.

21, 17. Narážka na meno Izmael (pozri 16, 11).

21, 21. Púšť Fáran je severnou časťou Sinajského polostrova.

„Čo má znamenať tých sedem, osobitne oddelených jahnic?“³⁰ On odpovedal: „Týchto sedem jahnic musíš vziať odo mňa, aby mi to bolo svedectvom, že som ja vykopal túto studňu.“³¹ Preto sa tá studňa volá Bersabe, lebo tam obaja prisahali.³² Takto uzavreli zmluvu pri Bersabe. Potom sa Abimelech a veliteľ vojska Pichol pobrali a vrátili sa do fílištínskej krajiny.³³ Abrahám však zasadil pri Bersabe tamarišku a vzýval tam meno Pána, večného Boha.³⁴ A Abrahám býval dlhší čas ako cudzinec vo fílištínskej krajine.

21

30

—

22

9

22 **Obetovanie Izáka.** – ¹ Po týchto udalostiach Boh skúšal Abraháma a povedal mu: „Abrahám!“ On odpovedal: „Tu som.“² A on hovoril: „Vezmi svojho syna, svojho jediného syna Izáka, ktorého miluješ, a choď do krajiny ‚Morja‘! Tam ho obetuj ako zápalnú obeť na jednom z vrchov, ktorý ti ukážem.“³ Abrahám vstal včasráno, osedlal osla, zobral so sebou dvoch svojich sluhov a svojho syna Izáka a narúbal dreva na zápalnú obeť. Potom sa vybral na miesto, ktoré mu označil Boh.⁴ Na tretí deň, keď Abrahám zdvihol oči, zďaleka uvidel to miesto.⁵ Tu Abrahám povedal svojim sluhom: „Vy ostaňte tu s oslom; ja a chlapec pôjdeme až tamto. Pomodlíme sa a vrátíme sa k vám.“⁶ Potom vzal Abrahám drevo na zápalnú obeť a naložil ho na svojho syna Izáka; sám vzal oheň a nôž a takto šli obaja spolu.⁷ Tu povedal Izák svojmu otcovi Abrahámovi: „Otče!“ On mu odvetil: „Hľa, tu som, syn môj!“ A on mu povedal: „Drevo a oheň na zápalnú obeť je tu, kde však je baránok na zápalnú obeť?“⁸ Abrahám mu odvetil: „Boh si už obstará baránka na zápalnú obeť, syn môj.“ A išli obaja spolu ďalej.⁹ Keď došli na miesto, ktoré mu označil Boh, Abrahám

21, 31. Bersabe, hebr. Be'er-šába, čo značí jednak ‚studňa prisahy‘, jednak ‚studňa siedmich‘.

22, 1. Boh je neobmedzeným Pánom ľudského života. Preto môže požadovať od človeka aj obeť života. Svätopisec však hneď pripomína, že i keď Abrahám dostal príkaz obetovať to, od čoho závisel jeho život, to, čo bolo jeho útechou a v čom sa mali splniť Božie prisľuby, bolo len kvôli tomu, aby Abraháma vyskúšal. Boh nežiada obeť jediného syna, ale žiada od Abraháma odhodlanie aj na takúto obeť. A tak Abrahám dokázal svoju bezhraničnú lásku k Bohu, čím sa stal naveky príkladom dôvery a poslušnosti voči Bohu.

22, 2. Morja-Morijjáh ‚zjavenie sa Pána‘; ‚videnie Pána‘. Krajina Morja je okolie Jeruzalema. A miesto, kde mal

Abrahám obetovať, sa všeobecne považuje za totožné s tým, kde neskoršie vystavil Šalamún Pánovi chrám (2 Krn 3, 1). Zápalná obeť, ináč niekedy zvaná aj celopal, značí, že sa celá obeť spálila.

22, 5. Sluhovia nemali byť svedkami obety. Abrahám vo svojej poslušnosti a dôvere vie, že Boh zachová svoje prisľuby, ktoré urobil o Izákovi (21, 12), no nevie, ako to Boh uskutoční. Je však presvedčený, že Pán môže svojou mocou aj mŕtveho vzkriesiť (Hebr 11, 19). Preto hovorí sluhom: ‚... a vrátíme sa.‘

22, 6-10. Izák je predobrazom Ježiša Krista, nesúceho kríž na Kalváriu, a Abrahám je obrazom večného Otca, ktorý z lásky bude obetovať svojho jednorodeného Syna. Abrahám vykonal v duchu obetovanie svojho syna.

tam postavil oltár, naukladal drevo, poviazal svojho syna Izáka a položil ho na oltár na drevo. ¹⁰ Potom Abrahám siahol rukou a vzal nôž, aby zabil svojho syna. ¹¹ Vtedy naň zavola Pánov anjel z neba: „Abrahám, Abrahám!“ On odpovedal: „Tu som.“ ¹² On mu povedal: „Nevystieraj ruku na chlapca a neubližuj mu! Teraz som totiž poznal, že sa bojíš Boha a neušetril si svojho jediného syna kvôli mne.“ ¹³ Tu zdvihol Abrahám oči a uzel barana, ktorý bol rohami zachytený v kroví. Abrahám podišiel, barana vzal a obeťoval ho ako zápalnú obeť namiesto svojho syna. ¹⁴ A Abrahám nazval toto miesto „Pán vidí“, a tak sa ešte aj dnes hovorí: „Na vršku Pán uvidí.“

22

10

—

¹⁵ Pánov anjel však aj druhý raz volal na Abraháma z neba: ¹⁶ „Na seba samého prisahám – to je Pánov výrok: Pretože si toto urobil a svojho syna, svojho jediného si neušetril pred mnou, ¹⁷ zahrniem ťa požehnaním a prenáramne rozmnožím tvoje potomstvo. Bude ho ako hviezd na nebi a ako piesku na morskom brehu. Tvoje potomstvo sa zmocní brán svojich nepriateľov ¹⁸ a v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme preto, že si poslúchol môj hlas.“ ¹⁹ Potom sa Abrahám vrátil k svojim sluhom a spolu šli do Bersaby. A Abrahám ostal bývať v Bersabe.

23

3

Nachorovo potomstvo. – ²⁰ Po týchto udalostiach Abrahámovi oznámili, že aj Melcha porodila jeho bratovi Nachorovi synov: ²¹ prvorodeného Usa, jeho brata Buza a Kamuela, otca Aramejčanov, ²² Kaseda, Azaua, Feldasa, Jedlafa a ²³ Batuela, ktorému sa narodila Rebeka. Týchto osem porodila Abrahámovmu bratovi Nachorovi Melcha. ²⁴ Aj jeho vedľajšia žena, menom Roma, porodila: Tabého, Gahama, Tahasa a Maácha.

23 Sárina smrť a jej pohreb. – ¹ Dní Sárinho života bolo stodvadsaťsedem rokov. Toľko žila Sára. ² Sára zomrela v Arbe, čiže v Hebrone, v krajine Kanaán. I šiel Abrahám, aby ju oželel a oplakal. ³ Potom Abrahám vstal od svojej mŕtvej a hovoril

22, 14. „Pán vidí“ vo význame Pán sa postará. Pán vidí tieseň a trápenie duše a postará sa, aby ju odstránil a ubiedenému pomohol. U Abraháma sa to stalo tým, že Boh si obstaral náhradnú obeť za Izáka (v. 8). Na pamiatku viery v podobe Abrahámovej dôvery voči

Bohu vzniklo potom príslovie: Na vršku Pán uvidí, t. j. Pán sa v biede a trápení postará.

22, 20–24. Rozprava o Nachorovom potomstve pripravuje rozprávanie o ceste Abrahámoveho sluhu do severnej Mezopotámie, aby odtiaľ priviedol pre Izáka ženu.

Hetejcom: ⁴ „Ja som len prišelec a hosť u vás. Prepustíte mi u vás miesto na dedičné pohrebisko, aby som mohol pochovať svoju mŕtvu.“ ⁵ Hetejci mu však odpovedali: „Počúvaj, pane! Ty si ako Božie knieža medzi nami. V najlepšom našom hrobe môžeš pochovať svoju mŕtvu. ⁶ Nik z nás ti nebude brániť, aby si pochoval svoju mŕtvu v jeho hrobe.“ ⁷ Tu Abrahám vstal, hlboko sa poklonil pred obyvateľmi krajiny, pred Hetejcami, ⁸ a povedal im: „Keď súhlasíte, aby som si pochoval svoju mŕtvu, nuž vypočujte ma a prihovorte sa za mňa u Seorovho syna Efrona, ⁹ aby mi prepustil jaskyňu v Makpele, ktorá je jeho a je na konci jeho pozemku. Nech mi ju dá vo vašej prítomnosti na dedičné pohrebisko za plnú cenu.“ ¹⁰ Efron však sedel medzi Hetejcami. Hetejec Efron odpovedal Abrahámovi v prítomnosti Hetejcov, totižto všetkých tých, čo prišli k bráne svojho mesta, takto: ¹¹ „Nie tak, pane! Počuj ma: Tento pozemok ti darujem. A dávam ti aj jaskyňu, ktorá je na ňom. V prítomnosti synov môjho ľudu ti ju dávam. Pochovaj si tam svoju mŕtvu!“ ¹² Abrahám sa opäť poklonil pred obyvateľmi krajiny ¹³ a takto hovoril Efronovi v prítomnosti obyvateľov krajiny: „Nie tak, pane, počúvaj ma! Za pozemok ti zaplatím, vezmi to odo mňa a potom tam pochovám svoju mŕtvu!“ ¹⁴ Efron na to odvetil Abrahámovi: ¹⁵ „Len ma počuj, pane! Pozemok za štyristo šeklov striebra, čo je to medzi mnou a tebou? Len si pochovaj svoju mŕtvu!“ ¹⁶ Abrahám súhlasil s Efronom a Abrahám odvážil Efronovi toľko striebra, koľko on pred Hetejcami spomenul: štyristo šeklov striebra podľa bežnej váhy. ¹⁷ Takto Efronov pozemok, ktorý bol v Makpele východne od Mamre – pozemok i jaskyňa so všetkými stromami, ktoré boli na pozemku vďaka všetkým jeho medziam –, prešiel právoplatne ¹⁸ na Abraháma ako majetok v prítomnosti Hetejcov, všetkých tých, čo prišli k bráne svojho mesta. ¹⁹ Potom Abrahám pochoval svoju ženu Sáru v jaskyni na pozemku v Makpele, východne od Mamre,

23, 5. O Hetejcoch sa donedávna veľa nevedelo, a preto viacerí popierali, že by boli v Abrahámovom čase usadení v Hebrone. Dnes už vieme zaručene, že okolo roku 2000 pred Kr. tento kmeň bol v Palestíne roztratený po celej jej dĺžke až k hraniciam Egypta. Moderné vykopávky tento náhľad potvrdili s veľkou presnosťou. **23, 10.** „Tých, čo prišli k bráne mesta“: pri mestskej bráne sa konali porady a súde; myslí sa tu teda na obyvateľov, ktorí pri bráne zasadali a vybavovali verejné

záležitosti.

23, 16. O šekli pozri poznámku k 20, 2 – 18. Dnes jaskyňa, v ktorej je pochovaná Sára s Abraháмом, je pod mešitou východne od Hebronu. Do nej je prísne zakázaný prístup všetkým, čo nie sú mohamedánmi. Tým, že Abrahám kúpil pre seba a svoju ženu hrobku v cudzej zemi, dal najavo, že je presvedčený o Božej vernosti, ktorý mu túto krajinu prisľúbil. A krajina sa stala vlastníctvom jeho potomkov.

čiže v Hebrone, v krajine Kanaán. ²⁰ Takto sa pozemok a jaskyňa, ktorá bola na ňom, dostali od Hetejcov Abrahámovi za dedičné pohrebisko.

24 **Abrahámova starosť o Izákovu ženbu.** – ¹ Abrahám bol však už starý a pokročilý vekom a Pán ho vo všetkom požehnával. ² Tu povedal Abrahám svojmu sluhovi, najstaršiemu vo svojom dome, správcovi všetkého svojho majetku: „Polož svoju ruku pod moje bedrá, ³ aby som ťa sprisahal pred Pánom, Bohom neba a zeme, že pre môjho syna nevyberieš ženu z kanaánskych dcér, medzi ktorými bývam. ⁴ Ale pôjdeš do mojej vlasti a k mojim príbuzným vybrať ženu pre môjho syna Izáka.“ ⁵ Sluha mu však odpovedal: „Možno, že nebude chcieť žena ísť so mnou do tejto krajiny. Mám potom zaviesť tvojho syna naspäť do krajiny, z ktorej si sa ty vystaľoval?“ ⁶ Abrahám mu povedal: „Neopováž sa ta zaviesť môjho syna späť! ⁷ Veď Pán, Boh neba a zeme, ktorý ma vyviedol z domu môjho otca a z mojej rodnej vlasti a ktorý so mnou hovoril a prisahal mi: »Tvojmu potomstvu dám túto krajinu,« pošle pred tebou svojho anjela, aby si odtiaľ priviedol môjmu synovi ženu. ⁸ Ak žena nebude chcieť ísť s tebou, si zbavený tejto prísahy. Len nezaveď môjho syna naspäť!“ ⁹ Potom sluha položil svoju ruku pod bedrá svojho pána Abraháma a prisahal mu o tej veci. ¹⁰ Nato sluha zobral z tiav svojho pána desať tiav a rozličné drahocennosti svojho pána a išiel. Vybral sa a šiel do Mezopotámie (Aram Naharaim), do Nachorovho mesta. ¹¹ Večer, v čase, keď sa vychádzalo napájať, nechal svoje ťavy odychovať vonku pred mestom pri studni s vodou ¹² a hovoril: „Pane, Bože Abraháma, môjho pána! Daj mi dnes šťastie a preukáž láskavosť môjmu pánovi Abrahámovi! ¹³ Hľa, stojím pri vodnom prameni a dcéry ľudí (tohto) mesta prichádzajú naberať vodu! ¹⁴ Nech deva, ktorej poviem: »Nachýľ svoj džbán, aby som sa napil!« a ona povie: »Napi sa a napojím aj tvoje ťavy,« bude tá, ktorú si určil svojmu služobníkovi Izákovi,

23

20

—

24

14

24, 1–9. Postarať sa o ženbu syna bolo otcovou povinnosťou a právom. Abrahám to nerobí sám, ale poveruje svojho sluhu, správcu, Eliezera (15, 2). „Polož svoju ruku pod moje bedrá, aby som ťa sprisahal“ – bedrá, slabiny, sa považovali za miesto plodivej sily (Gn 46, 26; Ex 1, 5; Sdc 8, 30). Takto Abrahám nezrušiteľne za-

väzuje svojho sluhu. Podobne prisahajú aj dnešní Arabi. 24, 10. Aram Naharaim – „Aram (Sýria) dvoch riek“ je kraj na hornom Eufrate. Nachorovo mesto je Haran na východ od Eufratu. Zdá sa, že i Nachor sa ta presťahoval po Abrahámovi, lebo pri odchode Táraho a Abraháma z Uru o Nachorovi niet ešte zmienky (11, 31).

a podľa toho poznám, že si preukázal láskavosť môjmu pánovi.“
 15 Ešte ani nedokončil reč a už prichádzala s džbánom na pleciah
 Rebeka, ktorá sa narodila Batuelovi, synovi Melchy, Nachorovej
 ženy, ktorý bol Abrahámovým bratom. 16 Deva bola veľmi pekná
 zjavom, panna, ktorá ešte nepoznala muža. Zostúpila k prameňu,
 naplnila svoj džbán a vyšla hore. 17 Sluha jej bežal v ústrety a po-
 vedal: „Dajže sa mi napiť trochu vody zo svojho džbána!“ 18 Ona
 24 odvetila: „Napi sa, pane!“ Rýchlo si spustila džbán na ruku a dala sa
 15 mu napiť. 19 A keď ho napojila, dodala: „Aj tvojim ťavám naberiem
 — vody, nech sa dobre napijú!“ 20 Rýchlo vyliala džbán do válova
 24 a opäť utekala k studni po vodu a takto naberala pre všetky ťavy,
 35 21 kým muž ju mlčky pozoroval, aby zvedel, či Pán dá jeho ceste
 šťastný výsledok, alebo nie. 22 Keď sa ťavy riadne napili, vzal muž
 zlatý krúžok, ťažký pol šekla, a dve náramnice na jej ruky, ťažké
 desať šeklov zlata, 23 a povedal: „Čiaže si ty dcéra? Povedz mi! Bude
 v dome tvojho otca miesto, aby sme tam mohli zostať?“ 24 Ona mu
 odpovedala: „Som dcéra Batuela, syna Melchy, ktorá ho porodila
 Nachorovi.“ 25 Ďalej mu povedala: „Slamy a krmu máme hojnosť
 i miesta na ubytovanie.“ 26 Tu padol muž na kolená, poklonil sa
 Pánovi 27 a povedal: „Nech je zvelebený Pán, Boh môjho pána
 Abraháma, ktorý neodňal môjmu pánovi svoju láskavosť a vernosť.
 Veď aj mňa Pán viedol na tejto ceste k domu príbuzného môjho
 pána!“ 28 Potom deva odbehla a rozpovedala doma svojej matke
 všetko, čo sa jej prihodilo. 29 Rebeka však mala brata, ktorý sa
 volal Laban. A Laban bežal von k mužovi pri studni. 30 Keď videl
 nosový krúžok a sestrine náramnice na jej rukách a keď počul
 slová svojej sestry: „Takto ku mne hovoril ten muž,“ šiel k mu-
 žovi, ktorý ešte stál pri ťavách pri studni, 31 a povedal mu: „Poď,
 Pánov požehnaný! Prečo stojíš vonku? Veď pripravil som príbytok
 aj miesto pre ťavy!“ 32 Vtedy sa muž pobral do domu a on odsedlal
 ťavy, prichystal ťavám slamu a krm i vodu, aby si on a muži, ktorí
 ho sprevádzali, umyli nohy. 33 Keď mu predložili jesť, povedal:
 „Nebudem jesť, kým neprednesiem svoju vec!“ A on mu odpovedal:
 „Hovor!“ 34 Potom rozprával: „Ja som Abrahámov sluha. 35 Pán

24, 22. Podobné okrasy nosia orientálne ženy dodnes. ho v dome rodičov budúcej Izákovej manželky, teda Dar bol značný. Bol odmenou za ochotu dievčaťa, s ktorého budúcej panej, vlúdne prijímú. rou mu podalo vodu, ale aj preddavkom a zárukou, že

bohato požehnal môjho pána, takže sa stal majetným. Dal mu ovce a dobytok, striebro a zlato, sluhov a slúžky, ťavy a osly. ³⁶ A Sára, žena môjho pána, porodila môjmu pánovi vo svojej starobe syna, ktorému on prenechal celé svoje imanie. ³⁷ Mňa však môj pán zaviazal prísahou: »Nevyberieš pre môjho syna ženu z kanaánskych dcér, v ktorých krajine bývam. ³⁸ Ale pôjdeš do domu môjho otca a k môjmu rodu, aby si môjmu synovi priviedol ženu.« ³⁹ Keď som však svojmu pánovi povedal: »Možno žena nepôjde so mnou,« ⁴⁰ vtedy mi povedal: »Pán, pred ktorého tvárou som kráčal, pošle s tebou svojho anjela, aby dal tvojej ceste priaznivý výsledok, aby si môjmu synovi priviedol ženu z mojej čelade a z môjho rodu. ⁴¹ Budeš však oslobodený od mojej kliatby, ak prídeš k mojím príbuzným a oni ti (ju) nedajú, vtedy budeš oslobodený od mojej kliatby.« ⁴² Keď som dnes prišiel k studni, hovoril som: Pane, Boh môjho pána Abraháma, kiežby si dožičil mojej ceste, ktorú konám, šťastný výsledok. ⁴³ Hľa, stojím pri vodnom prameni! Nech teda panna, ktorá príde po vodu a ktorej poviem: »Dajže sa mi napiť trochu vody zo svojho džbána« ⁴⁴ a ona mi povie: »Len sa napi a načriem aj tvojim ťavám,« je tá žena, ktorú Pán určil pre syna môjho pána. ⁴⁵ Ešte som ani nedokončil reč, keď vyšla Rebeka so svojím džbánom na pleciach, zišla k prameňu a načrela. Vtedy som jej povedal: »Dajže sa mi napiť!« ⁴⁶ Ona rýchlo zložila svoj džbán a povedala: »Pi a napojím aj tvoje ťavy!« I napil som sa a ona napojila aj ťavy. ⁴⁷ Potom som sa jej opýtal: »Čia si ty dcéra?« A ona mi odpovedala: »Som dcéra Batuela, Nachorovho syna, ktorému ho porodila Melcha.« Potom som jej založil do nosa krúžok a na ruky náramnice ⁴⁸ i padol som na kolená, poklonil som sa Pánovi a prosil som Pána, Boha môjho pána Abraháma, ktorý ma viedol po pravej ceste, aby som priviedol dcéru príbuzného môjho pána pre jeho syna. ⁴⁹ A teraz, ak chcete môjmu pánovi preukázať láskavosť a vernosť, dajte mi to vedieť, ak nie, (tiež) mi to dajte vedieť, aby som sa mohol dať napravo alebo naľavo.“

Rebekine zásnuby a odchod z domu. – ⁵⁰ Laban a Batuel odpovedali takto: „Od Pána vyšla táto vec. My ti nemôžeme povedať ani áno, ani nie. ⁵¹ Pozri, Rebeka je pred tebou, vezmi ju a choď! Nech sa stane ženou syna tvojho pána, ako hovoril Pán!“ ⁵² Keď Abrahámov sluha počul ich slová, poklonil sa Pánovi až po zem.

53 Potom sluha vybral strieborné a zlaté predmety a šaty a daroval ich Rebeke. I jej bratovi a matke daroval drahocennosti. 54 Potom jedli a pili on i muži, ktorí ho sprevádzali, a ostali tam na noc. Keď ráno vstali, povedal on: „Prepusť ma k môjmu pánovi!“ 55 Jej brat a matka však odpovedali: „Nech dievča ostane ešte nejaký čas, tak na desať dní u nás, potom môže ísť.“ 56 On im však odvetil: „Nezdržujte ma, keď Pán dožičil mojej ceste šťastný výsledok! Prepusťte ma, aby som mohol ísť k môjmu pánovi!“ 57 Oni mu odpovedali: „Zavoláme dievča a opýtame sa ho.“ 58 Zavolali teda Rebeku a opýtali sa jej: „Chceš ísť s týmto mužom?“ Ona odpovedala: „Chcem!“ 59 Potom teda prepustili svoju sestru Rebeku i s jej dojkou, aj Abrahámovho sluhu s jeho mužmi. 24 53 — 25 2 60 I požehnávali Rebeku a hovorili jej:

„Sestra naša, rozmnož sa v tisíce a desaťtisíce
(potomkov)
a tvoje potomstvo nech zaujme brány svojich
nepriateľov!“

61 Potom sa Rebeka pohla aj so svojimi slúžkami, vysadli na ťavy a nasledovali muža. A sluha Rebeku vzal a odišiel.

Izákovo stretnutie s Rebekou. – 62 Vtedy sa Izák práve vrátil z cesty od studne Lachaj roi, býval totižto v Negebe. 63 Keď sa zvečerievalo, vyšiel Izák na pole, aby si porozmýšľal. Tu zdvihol oči a videl prichádzať ťavy. 64 Aj Rebeka zdvihla oči a zbadala Izáka. Rýchlo zosadla z ťavy 65 a povedala sluhovi: „Kto je ten muž, čo ide oproti nám po poli?“ A keď sluha povedal: „To je môj pán,“ vzala závoj a zahalila sa. 66 Potom sluha porozprával Izákovi všetko, čo vykonal, 67 a Izák ju doviedol do stanu svojej matky Sáry. Vzal si teda Rebeku a ona sa stala jeho ženou. A tak ju miloval, že našiel útechu nad stratou svojej matky.

25 Abraháмова smrť. – 1 Abrahám si však opäť vzal ženu, volala sa Ketura 2 a porodila mu Zamrama, Jeksana, Madana,

24, 62 - 67. Lachaj roi pozri 16, 13 - 14. Vzala závoj - na Východe je zvykom, že ženich vidí tvár svojej snúbenice veľmi často až po svadbe.

25, 1 - 11. Zoznam Abrahámových synov z Ketury je vlastne doplnením rodostromu 11, 27 - 32. Niektoré mená označujú osoby, iné zasa národy. Národy sú:

Madiána, Jesboka a Sueho. ³ Jeksanovi sa narodil Saba a Dedan. Dedanovi synovia boli Asýrčania, Latusovia a Loómčania. ⁴ Madiánovi synovia boli Efa, Ofer, Henoch, Abida a Eldaa. Títo všetci sú Keturini synovia. ⁵ Ale Abrahám dal všetok svoj majetok Izákovi. ⁶ Synom vedľajšej ženy, ktorú Abrahám mal, dal Abrahám len dary a ešte za svojho života ich poslal preč od Izáka smerom na východ, do východnej krajiny.

⁷ Dní Abrahámovho života bolo stosedemdesiatpäť rokov. ⁸ I pominul sa Abrahám a zomrel v peknom veku, starý a uspokojený životom, a pripojil sa k svojmu ľudu. ⁹ Jeho synovia Izák a Izmael ho pochovali v jaskyni v Makpele na pozemku Seorovho syna, Hetejca Efrona, východne od Mamre, ¹⁰ na pozemku, ktorý Abrahám kúpil od Hetejcov. Tam boli pochovaní Abrahám i jeho žena Sára.

25

3

25

20

DEJINY IZÁKA A JEHO SYNOV, 25, 11 – 36, 43

¹¹ Po Abrahámovej smrti Boh požehnával jeho syna Izáka a Izák býval pri studni Lachaj roi.

Izmaelovo potomstvo. – ¹² Toto je potomstvo Abrahámovho syna Izmaela, ktorého Abrahámovi porodila Sárina slúžka, Egyptanka Agar. ¹³ A toto sú mená Izmaelových synov podľa mien a podľa rodov: Izmaelov prvorodený bol Nabajot, potom Kedar, Adbél, Mabsan, ¹⁴ Masma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafiš a Kedma. ¹⁶ Toto sú Izmaelovi synovia a to sú ich mená podľa ich osád a táborov. Dvanásť kniežat podľa ich kmeňov. ¹⁷ A toto sú dni Izmaelovho života: stotridsaťsedem rokov. Potom sa pominul a zomrel a pripojil sa k svojmu ľudu. ¹⁸ Bývali však od Hevily až po Súr, ktoré leží východne od Egypta smerom k Asýrii. I usadil sa blízko všetkých svojich bratov.

Ezauovo a Jakubovo narodenie. – ¹⁹ A toto je rodokmeň Izáka: Abrahámovi sa narodil Izák. ²⁰ Izák mal štyridsať rokov, keď si vzal za ženu Rebeku, dcéru Aramejčana Batuela z Mezopotámie, sestru

Asýrčania, ktorí bývali v susedstve potomkov Izmaelových, Madiánčania, ktorí obývali Sinajský polostrov a pri ktorých sa usadili Latusovia. Saba a Dedan sa uvádzajú v 10, 7 medzi Kušitmi. Ostatné mená pravdepodobne označujú už len Keturiných synov. – Abrahám umiera, keď mal Izák už sedemdesiatpäť rokov. Jakub a Ezau mali po pätnásť (25, 26).

25, 12 – 18. Izmaelovi potomkovia sa usadili v Severnej Arábii.

25, 19. Týmto veršom sa začína podľa hebrejského textu ôsmy diel Knihy Genezis. Zdalo by sa, že bude v nej reč o Izákovi. Opisuje osudy jeho dvoch synov, Jakuba a Ezaua. Paddan Aram, doslova rovina Aram, označuje Mezopotámiu, najmä jej severnú časť v okolí Haranu.

Aramejčana Labana. ²¹ Izák prosil za svoju ženu Pána, lebo bola neplodná; a Pán ho vypočul a jeho žena, Rebeka, počala. ²² Keď sa deti v jej živote kopali, povedala: „Ak je to tak, prečo som takáto?“ A išla sa opýtať Pána.

²³ Pán jej povedal:

„Dva národy sú v tvojom lone
a dva kmene sa oddelia z tvojho života;
národ nad národom bude prevládať
a starší bude slúžiť mladšiemu.“

25

21

25

30

²⁴ A keď sa jej naplnili dni pôrodu, boli dvojčatá v jej živote. ²⁵ Prvý sa narodil červený, celý chlpatý ako kozuch, a nazvali ho Ezauom.

²⁶ Za ním sa zjavil jeho brat a jeho ruka držala Ezauovu päť. Preto mu dali meno Jakub. Keď sa mu oni narodili, mal Izák šesťdesiat rokov.

²⁷ Keď chlupci dorástli, Ezau bol udatným lovcem, mužom stepi, Jakub však bol tichý človek a býval v stanoch. ²⁸ Izák mal radšej Ezaua, lebo rád jedával divinu. Rebeka mala zasa radšej Jakuba.

²⁹ Raz Jakub varil jedlo a Ezau prišiel zo stepi celkom vyčerpaný.

³⁰ Tu povedal Ezau Jakubovi: „Nože mi daj rýchlo z toho červeného, z toho červeného tu, lebo som celkom vyčerpaný!“ Preto ho

25, 22. Rebeka považuje pohyb detí za zlé znamenie. Ak z toho má byť nešťastie, nuž nemusela ani počať: „Ak je to tak, prečo som takáto,“ t. j. v pozhnanom stave. Vo svojom trápení sa šla poradiť Pána. Asi k nejakému oltáru.

25, 23. Nevieme ani, ako sa to opýtanie stalo, ani ako jej Pán odpovedal. Odpoveď je rytmická a naznačuje, že Rebeka bude matkou dvoch národov. Splní sa, čo jej žičili pri odchode z otcovského domu (24, 60). Nepokoj, pohyb detí v živote matky, je predzvestou ich nepokojného života. Oba národy budú v ustavičnom napätí a nepokoji medzi sebou. A potomkovia mladšieho budú vládnuť nad potomkami toho, čo sa narodí prv. Právo prvorodeného nezaistuje mu nijakú prednosť v rode.

25, 25. Červený – 'admoni – rozumie sa alebo červenej pokožky, alebo len ryšavých vlasov. Na toto nadväzuje aj v. 30: Edom, červený'. Ezau, chlpatý, zarastený. „Ako kozuch“, hebr. se'ar, už vopred označuje kraj Seir, kde potomkovia Edomovi-Ezauovi budú bývať. Edom, Idumea, krajina medzi Mŕtvym morom a Elamským zálivom, neskoršie zahrňovala aj severnú časť Sinaj-

ského polostrova až po južné hranice Palestíny.

25, 26. Jakub – 'akeb, 'päta' a tiež i ten, čo drží päť. Jakub chytil päť svojho brata, akoby ho chcel zadržať, akoby chcel byť on prvorodený. Na príhodu sa spomenie ešte v 27, 36.

25, 27-34. Bratia boli rozličnej povahy. Otec mal radšej prvorodeného, a matka zasa mladšieho. Asi preto, lebo vedela, že Jakub bude viac znamenať pre rod ako Ezau (v. 23). V celej rozprave sa Ezau javí ako nerozumný, ľahkovážny. Jakub zasa ako prezieravý a mysliaci do budúcnosti. Jakub svojim počínaním plní len to, čo Boh už predtým prezradil jeho matke. Jakubovo počínanie iste nie je najstatočnejšie, ale nesmieme ho posudzovať podľa kresťanskej morálky. Edom – červený, pozri vyššie v. 25. Ezauovi nezáleží na prvorodenstve, on sa o také veci málo stará. Žije zo dňa na deň. Jakub je však pravý opak: je pastierom a roľníkom, a preto myslí na budúcnosť. Váži si právo prvorodenstva. Ono dávalo nárok na dve časti z otcovského majetku a okrem toho sa prvorodený po otcovej smrti stával hlavou rodiny. V tomto prípade išlo aj o pozhnanie, ktoré

nazvali Edom (Červený). ³¹ Ale Jakub povedal: „Predaj mi najprv svoje prvorodenstvo!“ ³² Ezau odvetil: „Hľa, idem zomrieť, načože mi je prvorodenstvo?“ ³³ Jakub mu však vravel: „Najprv mi prisahaj!“ A on mu odprisahal, a tak predal svoje prvorodenské právo Jakubovi. ³⁴ Potom dal Jakub Ezauovi chleba a šošovicového pokrmu a on jedol a pil. Napokon vstal a odišiel. Tak málo si Ezau cenil svoje prvorodenstvo.

26 Izák a Abimelech. – ¹ Keď nastal v zemi hlad, iný, ako bol ten prvý za Abrahámových čias, odišiel Izák k filišťinskemu kráľovi Abimelechovi do Geraru. ² Vtedy sa mu zjavil Pán a povedal: „Nezostupuj do Egypta, ostaň v krajine, ktorú ti určím. ³ Zdržuj sa ako prišelec v tejto krajine a ja budem s tebou a požehnám ťa, lebo tebe a tvojmu potomstvu chcem dať všetky tieto krajiny, aby som splnil prísahu, ktorou som sa zaviazal tvojmu otcovi, Abrahámovi: ⁴ »Rozmnožím tvoje potomstvo ako hviezdy neba a ja dám tvojmu potomstvu všetky tieto krajiny a v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme.« ⁵ To preto, že Abrahám počúval na môj hlas a zachovával moje príkazy, nariadenia, ustanovenia a zákony.“ ⁶ Izák teda ostal v Gerare. ⁷ Keď sa muži mesta vyzvedali na jeho manželku, hovorieval: „To je moja sestra,“ bál sa povedať: „moja žena,“ aby ho muži mesta nezavraždili pre Rebeku, lebo bola krásna zjavom. ⁸ A keď tam býval už dlhší čas, raz filišťinský kráľ Abimelech pozeral z obloka a videl, ako sa Izák so svojou ženou Rebekou láskali. ⁹ Abimelech zavola Izáka a povedal mu: „Je zrejmé, že ona je tvoja žena! Prečo si teda hovoril: »To je moja sestra«?!“ Izák mu odpovedal: „Lebo som si myslel, že pre ňu zahyniem.“ ¹⁰ Abimelech mu povedal: „Prečo si nám to urobil?! Ako ľahko mohol niektorý muž z ľudu obcovať s tvojou ženou a bol by si na nás uvalil previnenie!“ ¹¹ Potom Abimelech prikázal všetkým: „Kto sa dotkne tohto muža a jeho ženy, istotne zomrie!“ ¹² A Izák sial v tej krajine a v tom roku žal stonásobne, lebo Pán ho požehnával. ¹³ Tak sa tento muž zmohol a vzrástol sa naďalej,

25
31
—
26
13

dostal už ich starý otec Abrahám, a ony iste prejdú s otcovským požehnaním na Izákovho dediča. Preto Jakub, o ktorom už Pán prezradil, že bude vládnuť nad svojím bratom, sa domáha tejto hodnosti. Lež

jeho skutok nemožno schvalovať; mal nechať všetko na Božie riadenie. Ezau predal svoje právo za jediné jedlo – tak robí každý hriešnik, ktorý za krátku radosť, za hriech, stráca právo na večný život.

26 takže sa stal veľmi bohatým. ¹⁴ Mal oviec, dobytka a mnoho služobníctva, a preto mu Filištínci závideli. ¹⁵ Všetky studne, ktoré 14 vykopali sluhovia jeho otca za čias jeho otca Abraháma, zasypali a zahádzali hlinou, ¹⁶ a preto Abimelech povedal Izákovi: „Odíď 26 od nás, lebo si sa stal oveľa mocnejším, ako sme my!“ ¹⁷ A Izák odišiel, svoje stany rozložil v údolí Geraru a ostal tam bývať. ¹⁸ Izák opäť vykopal vodné studne, ktoré vykopali v čase jeho otca Abraháma a Filištínci ich po Abrahámovej smrti zasypali, a dal im tie isté mená, ktoré im dal jeho otec. ¹⁹ Keď Izákovi sluhovia kopali 14 v údolí, našli tam studňu so živou vodou. ²⁰ Ale gerarskí pastieri sa hádali s Izákovými pastiermi: „To je naša voda!“ Preto dali 26 studni meno Esek, lebo sa tam s ním vadili. ²¹ Potom vykopali inú studňu, ale aj o ňu sa hádali, a preto jej dali meno Sitna. ²² Šiel 32 odtiaľ ďalej a opäť vykopal studňu. O tú sa nehádali a dal jej meno Rechobot, hovoriac: „Teraz nám Pán dožičil voľnosti, aby sme sa rozmnožovali v krajine.“

Izák v Bersabe. – ²³ Odtiaľ šiel do Bersabe. ²⁴ V tú noc sa mu zjavil Pán a povedal mu: „Ja som Boh tvojho otca Abraháma. Neboj sa, lebo ja som s tebou. Požehnám ťa a rozmnožím tvoje potomstvo kvôli môjmu služobníkovi Abrahámovi.“ ²⁵ I postavil tam oltár a vzýval meno Pánovo. Tam rozložil svoj stan a Izákovi sluhovia tam vykopali studňu. ²⁶ Tu za ním prišiel Abimelech z Geraru aj jeho priateľ Ochozat a veliteľ jeho vojska Fikol. ²⁷ Izák mu však riekol: „Prečo ste prišli za mnou? Veď vy ste so mnou v nepriateľstve a od vás ste ma vyhnali!“ ²⁸ Oni odpovedali: „Na vlastné oči sme videli, že Pán je s tebou. I povedali sme si: Nech je prísaha medzi nami dvoma, medzi nami a tebou. Uzavrieme s tebou zmluvu. ²⁹ Iste nám nič zlé neurobíš, ako ani my sme ti neublížili, ba preukazovali sme ti dobro a prepustili sme ťa v pokoji. A teraz si ty Pánov požehnaný.“ ³⁰ On im pripravil hostinu a oni jedli a pili. ³¹ Keď ráno vstali, prisahali si navzájom. Potom ich Izák prepustil a oni odišli od neho v pokoji. ³² Ešte v ten istý deň prišli k Izákovi sluhovia a oznámili

^{26, 19.} Živá voda je voda z prameňa, odlišná od vody dažďovej, ktorá sa nachytá do vodných nádrží.

^{26, 20 - 22.} Esek ‚hádká‘, Sitna ‚obžaloba‘, Rechobot ‚voľnosť‘ je pravdepodobne dnešná studňa er-Ruchébe, 30 km juhozápadne od Bersaby.

^{26, 24.} Abrahám je prvý, kto dostáva v Svätom písme meno služobník Boží. Boh patriarchov nie je patrónom nijakého územia. On sa zjavuje skupine ľudí, ktorú chráni a vedie.

mu o studni, čo vykopali: „Našli sme vodu!“³³ Preto ju nazvali Šebuah. A preto je meno toho mesta až do dnešného dňa Bersabe.³⁴ Keď mal Ezau štyridsať rokov, vzal si za ženu dcéru Hetejca Bériho Juditu a dcéru Hetejca Elona Bašemat; obe však zarmútili Izákovu i Rebekinu dušu.

27 **Jakub získava právo prvorodenstva.** –¹ Keď Izák zostarol a keď jeho oči stratili silu vidieť, zavolať si svojho staršieho syna Ezaua a povedal mu: „Syn môj!“ On mu odvetil: „Hľa, tu som!“² Povedal mu: „Pozri, ja som už starý, neviem, kedy zomriem.³ Preto si teraz vezmi zbraň, tulec a kušu a choď do stepi uloviť nejakú zver!“⁴ Potom mi priprav chutné jedlo, aké mám rád. A keď pojem, požehnám ťa prv, ako zomriem.“⁵ Rebeka však načúvala, keď sa Izák rozprával so svojím synom Ezauom. A Ezau vyšiel do stepi uloviť nejakú zver, aby ju doniesol.⁶ Tu povedala Rebeka svojmu synovi Jakubovi: „Len teraz som počula, ako tvoj otec hovoril tvojmu bratovi Ezauovi: ⁷ »Nože mi prines nejakú zverinu a priprav mi chutné jedlo, aby som jedol a aby som ťa požehnal pred Pánom prv, ako zomriem.«⁸ A teraz počúvaj, syn môj, na môj hlas, čo ti prikazujem: ⁹ Choď k stádu a prines mi dvoje pekných kozliat. Ja ich pripravím pre tvojho otca ako chutné jedlo, aké má on rád.¹⁰ Potom to zanesieš svojmu otcovi, aby jedol a aby ťa požehnal prv, ako zomrie.“¹¹ Ale Jakub povedal svojej matke Rebeke: „Veď môj brat Ezau je zarastený človek a ja som hladký.¹² A ak ma môj otec ohmatá, potom budem v jeho očiach ako taký, kto si z neho robí posmech, a privediem na seba kliatbu, a nie požehnanie.“¹³ Ale matka mu povedala: „Tvoja kliatba, syn môj, bude na mne. Len počuj môj hlas! Choď a prines mi ich!“¹⁴ I odišiel a vzal a doniesol ich svojej matke. Jeho matka pripravila chutné jedlo, aké mal rád jeho otec.¹⁵ Potom priniesla Rebeka najlepšie

26

33

—

27

15

26, 33. Šebuah, prisaha. Táto studňa je sotva tá istá, pri ktorej svojho času prisahal s Abimelechom Abrahám (21, 22–34).

26, 34. Ezau sa ukazuje čoraz ľahostajnejším. Berie si za ženy dcéry hetejské, teda pohanky. To iste zarmútilo bohabojných rodičov.

27, 5–27. Jakub si prvorodenské právo od brata už kúpil (25, 29–34). No i tak sa obaja, Rebeka aj Jakub, prehre-

šujú. Písmo zaznačuje ich skutok, nechváli ho. Naopak, poukazuje na to, čo museli obaja pretrpieť za svoje previnenie. Následky boli tvrdé. Napokon tak právo prvorodeného, ako aj požehnanie s ním spojené boli by ostali neplatné, keby ich Izák nebol osobitne potvrdil. Presvedčil sa, že to Pán už predtým ustanovil. „Vôňu šiat“ – Ezau sa zdržiaval zväčša vonku, na poliach, medzi rastlinami prenikavej vône. Nou sa nabrali aj jeho šaty.

šaty svojho staršieho syna, čo mala v dome pri sebe, a obliekla ich svojmu mladšiemu synovi Jakubovi.¹⁶ Kožkami kozliat mu však obložila ruky a holý krk.¹⁷ Potom dala svojmu synovi do rúk jedlo a chlieb, ktoré pripravila.

27 **16** — **27** **31** **27** **31**

¹⁸ Keď prišiel k otcovi, povedal: „Otče môj!“ On odvetil: „Tu som. Kto si, syn môj?“ ¹⁹ Jakub odpovedal svojmu otcovi: „Ja som Ezau, tvoj prvorodený. Urobil som, ako si mi rozkázal. Len si rovno sadni a jedz z mojej diviny, aby si ma požehnal!“ ²⁰ Lenže Izák odvetil svojmu synovi: „Ako si mohol, syn môj, tak rýchlo niečo nájsť?“ On odpovedal: „Pán, tvoj Boh, dal sa mi s ňou stretnúť!“ ²¹ Tu povedal Izák Jakubovi: „Nože pristúp bližšie, syn môj, aby som ťa ohmatal, či si ty naozaj môj syn Ezau, alebo nie.“ ²² I pristúpil Jakub bližšie k svojmu otcovi, Izákovi, a keď ho ohmatal, povedal mu: „Hlas je hlasom Jakubovým, ale ruky sú ruky Ezauove.“ ²³ I nepoznal ho, lebo jeho ruky boli chlpaté ako ruky jeho brata Ezaua. I žehnal ho. ²⁴ A znova mu povedal: „Naozaj si ty môj syn Ezau?“ On odpovedal: „Ja som to!“ ²⁵ Tu on povedal: „Prines mi to! Budem jesť z diviny od svojho syna, aby som ťa požehnal.“ I priniesol mu to a on jedol. Doniesol mu aj vína a on pil. ²⁶ Potom mu povedal jeho otec Izák: „Nože pristúp ku mne, syn môj, a pobožkaj ma!“ ²⁷ Keď sa priblížil a keď ho pobožkal, zacítil vôňu jeho šiat a požehnal ho, hovoriac:

„Hľadže, vôňa syna môjho
je ako vôňa nivy,
ktorú požehnal Pán.

²⁸ Nech ti dá Boh z nebeskej rosy
a zo žírnosti zeme,
tiež hojnosť zrna a muštu!

²⁹ Nech ti slúžia ľudia
a nech sa sklonia pred tebou národy.
Buď pánom nad svojimi bratmi
a nech sa ti koria synovia tvojej matky!
Kto bude teba preklínať, nech je prekliaty,
a kto bude teba žehnať, nech je požehnaný!“

³⁰ Len čo Izák prestal žehnať Jakuba a sotva Jakub vyšiel od svojho otca Izáka, už prichádzal jeho brat Ezau z poľovačky (domov). ³¹ Aj

on pripravil chutné jedlo, priniesol ho otcovi a vravel: „Otče môj, vstaň a jedz z diviny od svojho syna, aby si ma požehnal!“

³² Jeho otec Izák mu povedal: „A ty si kto?“ On odpovedal: „Ja som tvoj syn, tvoj prvorodený Ezau.“ ³³ Izák sa náramne zľakol a povedal: „Kto to bol teda, čo mi ulovil zverinu a čo mi ju bol doniesol? A ja som jedol zo všetkého prv, ako si ty prišiel! Aj som ho požehnal a bude požehnaný!“ ³⁴ Keď Ezau počul otcove slová, hrozne zreval a veľmi sa spriečil, a svojmu otcovi povedal: „Otče môj, požehnaj aj mňa!“ ³⁵ On odvetil: „Podvodne prišiel tvoj brat a odňal ti požehnanie!“ ³⁶ Tu on povedal: „Preto mu dali meno Jakub, že ma teraz už druhý raz oklamal? Už mi odňal prvorodenské právo a teraz, hľa, odňal mi aj požehnanie!“ ³⁷ Izák odpovedal Ezauovi: „Pozri, ja som ho ustanovil za pána nad tebou a všetkých jeho bratov som mu dal za sluhov! Zrnom a muštom som ho zaopatril. Čo ešte môžem urobiť pre teba, syn môj?“ ³⁸ Vtedy mu Ezau odvetil: „Otče môj, či máš len jedno požehnanie? Požehnaj aj mňa, otče môj!“ Tu Ezau začal hlasne plakať. ³⁹ A Izák mu povedal:

27
32
—
27
42

„Ďaleko od žírnej pôdy
bude tvoje bydlisko
a ďaleko od nebeskej rosy zhora.

⁴⁰ Zo svojho meča budeš žiť,
služiť však budeš svojmu bratovi,
a keď sa budeš snažiť oslobodiť,
zhodíš jeho jarmo zo svojej šije.“

Ezauov hnev na Jakuba. – ⁴¹ Ezau sa hneval na Jakuba pre požehnanie, ktoré mu dal jeho otec, preto si hovoril: „Čoskoro príde čas, že sa bude smútiť nad mojím otcom. Potom svojho brata zabijem!“ ⁴² Lenže slová staršieho syna oznámili Rebeke. Preto dala zavolať svojho mladšieho syna Jakuba a takto mu vravela: „Hľa,

27, 33. Svätý Augustín, svätý Hieronym a iní cirkevní otcovia myslia, že Boh v tejto chvíli prezrádza Izákovi svoj zámer, a tak sa dá pochopiť, že patriarcha, i keď poznal klam, ktorého sa stal obeťou, nechce dať požehnanie tomu, ktorému by prináležalo podľa práva prvorodeného. Naopak, potvrdzuje požehnanie, ktoré pred chvíľou udelil Jakubovi (*Hebr* 12, 7).

27, 36. Slovná hra: „prvorodenské právo“ – bekorah a „požehnanie“ – berakah.

27, 40. Z meča žiť označuje život beduína. Aj v tomto verši latinský text má inú lekciu: Príde však čas, keď jeho jarmo... To by naznačovalo, že Edomčania sa zbavia nadvlády Izraelitov. Lenže stalo sa to, čo vystihuje hebrejský text. Edomčania sa nakoniec živili z koristi

tvoj brat Ezau ti chystá pomstu, chce ťa zabiť. ⁴³ Preto počuj, syn môj, na môj hlas: Zober sa a utekaj k môjmu bratovi Labanovi do Haranu. ⁴⁴ Ostaň u neho nejaký čas, kým sa neutiší hnev tvojho brata ⁴⁵ a kým neprestane jeho zlosť a kým nezabudne, čo si mu urobil! Potom pošlem po teba a dám si ťa priviesť odtiaľ sem. Prečo by som vás mala oboch stratiť v jeden deň?!”

⁴⁶ Potom povedala Rebeka Izákovi: „Omŕza ma život pre Hetejky. Ak si aj Jakub vezme za ženu Hetejku, ako sú tieto z dcér (tunajšej) krajiny, načo mi žiť?!”

27

43

—

28

11

28¹ Vtedy Izák zavola Jakuba, požehnal ho a prikázal mu: ² „Nesmieš si vziať ženu z kanaánskych dcér! Vyber sa a choď do sýrskej Mezopotámie, do domu otca svojej matky Batuela, a odtiaľ si vezmi ženu z dcér Labana, ktorý je bratom tvojej matky. ³ A všemohúci Boh nech ťa požehnáva, nech ťa urobí plodným a nech ťa rozmnoží tak, aby si sa stal množstvom národov! ⁴ Nech ti dá Abrahámovo požehnanie, tebe i tvojmu potomstvu s tebou, aby si dostal do vlastníctva krajinu svojho putovania, ktorú dal Boh Abrahámovi.“

⁵ Potom Izák Jakuba prepustil a on sa vybral do sýrskej Mezopotámie k Labanovi, synovi Aramejčana Batuela, bratovi Rebeky, Jakubovej a Ezauovej matky.

Jakubova cesta do Mezopotámie. – ⁶ Ezau teda videl, že Izák požehnal Jakuba a že ho poslal do sýrskej Mezopotámie – aby si odtiaľ doviedol ženu, keď ho požehnal a prikázal mu: „Nesmieš si vziať ženu z kanaánskych dcér!” – ⁷ a že Jakub poslúchol svojho otca a svoju matku a odišiel do sýrskej Mezopotámie. ⁸ Keď Ezau videl, že kanaánske dcéry sa nepáčili jeho otcovi Izákovi, ⁹ šiel Ezau k Izmaelovi a vzal si ku svojim ženám ako manželku Mahelet, dcéru Abrahámovho syna Izmaela, Nabajotovu sestru.

JAKUB, 28, 10 – 37, 1

¹⁰ Jakub sa teda vybral z Bersabe a putoval do Haranu. ¹¹ Keď došiel na (isté) miesto, zostal tam na noc, lebo slnko už zapadlo. Zobral

a lúpeže. V dejinách Izraelitov sú vždy na strane nepriateľa vyvoleného národa.

27, 45 n. „Stratiť v jeden deň“ – Rebeka myslí na trest odvety. Jakub by bol mŕtvý a Ezau by sa stal vinným

smrti. Najbližší príbuzní by mali Jakubovu smrť trestať smrťou Ezaua.

28, 11. Jakub asi nevedel, že na tomto mieste sa už Abrahámovi zjavil Pán (12, 7).

jeden z kameňov toho miesta, položil si ho pod hlavu a spal na tom mieste. ¹² I snívalo sa mu, že vidí rebrík opretý o zem a jeho vrchný koniec siahal až do neba a Boží anjeli vystupovali a zostupovali po ňom. ¹³ A hľa, nad ním stál Pán a hovoril: „Ja som Pán, Boh tvojho otca Abraháma a Izáka. Zem, na ktorej odpočívaš, dám tebe a tvojmu potomstvu. ¹⁴ A potomstva tvojho bude ako prachu zeme a ty sa rozšíriš na západ i na východ, na sever i na juh; v tebe a v tvojich potomkoch budú požehnané všetky pokolenia zeme. ¹⁵ Hľa, ja som s tebou a budem ťa strážiť všade, kde pôjdeš, a privediem ťa späť do tejto krajiny, lebo ja ťa neopustím, kým nesplním, čo som ti prisľúbil.“ ¹⁶ Vtedy sa Jakub prebudil zo spánku a povedal: „Ozaj, Pán je na tomto mieste a ja som o tom nevedel!“ ¹⁷ I nadišiel ho strach a povedal: „Aké hrozné je toto miesto! Tu je naozaj dom Boží a tu je brána do neba!“ ¹⁸ Keď Jakub ráno vstal, kameň, ktorý mal položený pod hlavou, postavil za pomník a jeho vrch polial olejom. ¹⁹ A nazval toto miesto menom Bet-El. Predtým sa však toto miesto volalo Luza. ²⁰ A Jakub urobil sľub: „Ak je Boh so mnou, ak ma ochráni na tejto ceste, ktorou teraz idem, ak mi dá chlieb na živobytie a šaty na oblečenie ²¹ a ak sa šťastne vrátim do domu svojho otca, tak Jahve bude mojím Bohom ²² a tento kameň, ktorý som postavil ako pomník, bude Božím domom. A zo všetkého, čo mi dáš, odovzdám ti desiatky.“

28
12
—
29
3

29 Jakub u Labana. – ¹ Potom sa Jakub vydal na cestu a šiel do krajiny synov Východu. ² I zadíval sa (raz) a hľa, na poli studňa a pri nej ležali tri krídle oviec, lebo z tejto studne napájali stáda. Lenže kameň na otvore studne bol veľký ³ a len keď ta zohnali všetky stáda, odvažovali kameň z otvoru studne

28, 14 n. Pán opakuje prisľuby, ktoré dal Abrahámovi a Izákovi (12, 2, 3; 13, 14 n.; 22, 17 n.; 26, 4, 24).

28, 18. Jakub na tomto pamätnom mieste stavia pomník na pamiatku mimoriadnej udalosti. Keď maže horný koniec pamätníka olejom, chce tým naznačiť, že tento kameň je odlišný od ostatných. Pomník by mohol najviac označovať nejaký oltár, postavený pre Pána. Vonkoncom nie je možné, že by Jakub bol tu skale priznával nejakú poklonu, ako to bolo zvykom u rozličných kanaánskych kmeňov, ktoré v takýchto pomníkoch priamo uctievali svoje božstvá.

28, 20 n. Boh dal Jakubovi trojitý prisľub, teraz Jakub

sľubuje tiež troje; sľubuje, že bude uctievať Pána, ako to robievali Abrahám a Izák (17, 7); miesto, na ktorom sa mu zjavil Pán, bude preň pamätným miestom, miestom bohoslužby (35, 7); a napokon, keď sa všetko dobre skončí, na tomto mieste prinesie Pánovi obeť, desiatky zo všetkého, čo bude mať. Jakub svoj sľub po návrate z Mezopotámie splnil (35, 7 n.). Dávať desiatky alebo obetovať desiatky (*Df* 14, 28) bolo starým zvykom (*Gn* 14, 20) a tu značí hojnú, bohatú obeť. V čase, keď Izrael nemal ešte kráľa, putovalo sa do Bet-Elu (dnes Betin) dopytovať sa Pána a vyprosiť si potrebnú pomoc (*Sdc* 20, 18. 26; *1 Sam* 10, 3 atď.).

a tak napájali ovce. Potom dávali kameň opäť na svoje miesto na otvor studne. ⁴ Jakub sa ich opýtal: „Bratia moji, odkiaľ ste?“ Oni odvetili: „My sme z Haranu.“ ⁵ Nato im povedal: „Poznáte Nachorovho syna Labana?“ Oni odpovedali: „Poznáme.“ ⁶ A keď sa ich pýtal: „Vodí sa mu dobre?“, oni odvetili: „Dobre. Hľa, práve prichádza jeho dcéra Ráchel s ovcami.“ ⁷ On im povedal: „Veď je ešte deň dosť dlhý a ešte nie je čas zohnať dobytok dovedna. Napojte ovce a nechajte sa im ešte popásť!“ ⁸ Oni však povedali: „To nemôžeme, kým nebudú zohnaté dovedna všetky stáda. Až potom sa odvaluje kameň z otvoru studne a napájame stáda.“ ⁹ Kým on s nimi rozprával, došla Ráchel s ovcami svojho otca. Ona ich totiž pásala. ¹⁰ Keď Jakub videl Ráchel, dcéru brata svojej matky Labana, a ovce brata svojej matky Labana, pristúpil a odvalil kameň z otvoru studne a napojil ovce matkinho brata Labana. ¹¹ Potom Jakub pobožkal Ráchel a začal hlasno plakať. ¹² A Jakub rozprával Ráchel, že je príbuzným jej otca a že je Rebekiným synom. Tu ona utekala a oznámila to svojmu otcovi. ¹³ Keď Laban počul zvest' o Jakubovi, synovi svojej sestry, ponáhlal sa mu naproti, pobožkal ho a voviedol ho do svojho domu. A on vyrozprával Labanovi všetko, čo sa prihodilo. ¹⁴ Tu mu povedal Laban: „Ty si naozaj moja kosť a moje mäso!“ A ostal uňho na mesiac.

¹⁵ Potom Laban hovoril Jakubovi: „Ty si môj príbuzný. Vari mi budeš zadarmo slúžiť? Povedz mi, aká má byť tvoja odmena?“ ¹⁶ Laban mal dve dcéry: staršia sa volala Lia a mladšia Ráchel. ¹⁷ Lia mala oči bez lesku, Ráchel však bola krásna i postavou i tvárou. ¹⁸ Jakub sa zamiloval do Ráchel a povedal: „Za tvoju mladšiu dcéru ti budem slúžiť sedem rokov.“ ¹⁹ Laban odvetil: „Radšej ju dám tebe ako cudziemu mužovi. Ostaň pri mne!“ ²⁰ Tak Jakub slúžil za Ráchel sedem rokov a videlo sa mu to len niekoľko dní. Tak ju mal rád. ²¹ Potom povedal Jakub Labanovi: „Daj mi teraz moju ženu, lebo môj čas je už tu. Nech k nej vojdem.“ ²² Vtedy Laban pozval všetkých ľudí z miesta a pripravil hostinu. ²³ Večer však

^{29, 9.} Labanovi synovia sú ešte mladí, preto jeho ovce pasie dcéra Ráchel (30, 35). Ráchel značí ‚ovca‘.

^{29, 13.} Rozprával o príčine svojej cesty, o roztržke s Ezauom.

^{29, 14.} Pozri pozn. k 2, 23.

^{29, 17.} Lia – Le'ah ‚ustatá, pomalá‘.

^{29, 18.} V starých časoch u rozličných národov bola dcéra považovaná za majetok. Budúci ženich si ju takrečeno kupoval. Keď nemal peniaze, ponúkol svoju službu ako protihodnotu. Tu si ju chcel vyslúžiť. Takýto zvyk ešte trvá u Arabov.

zobral svoju dcéru Liu a voviedol ju k Jakubovi a on s ňou obcoval. ²⁴ Laban dal svoju slúžku Zelfu svojej dcére Lii za slúžku. ²⁵ Ale ráno videl, že to bola Lia, a povedal Labanovi: „Prečo si mi to urobil?! Neslúžil som ti za Ráchel?! Prečo si ma podviedol?“ ²⁶ Laban mu odpovedal: „V našom kraji sa nerobí tak, aby sa mladšia vydala pred staršou. ²⁷ Dokonči tento (svadobný) týždeň a potom ti dám aj tú za službu, ktorú mi budeš robiť ešte ďalších sedem rokov.“ ²⁸ A Jakub to urobil, dokončil (svadobný) týždeň a on mu dal svoju dcéru Ráchel za ženu. ²⁹ Laban dal svoju slúžku Balu svojej dcére Ráchel za slúžku. ³⁰ A on obcoval aj s Ráchel, lebo Ráchel mal radšej ako Liu, a slúžil ňuho ešte ďalších sedem rokov. ³¹ Keď však Pán videl, že Lia je odstrčená, otvoril jej život, kým Ráchel bola neplodná. ³² Lia počala a porodila syna a nazvala ho Rubenom, vraviac: „Pán zhladol na moje poníženie, teraz ma môj muž bude už ľúbiť.“ ³³ A opäť počala a porodila syna a povedala: „Pán počul, že som odstrčená, a tak mi dal aj tohto.“ A nazvala ho Simeonom. ³⁴ Opäť počala a porodila syna a hovorila: „Teraz už môj muž prilipne ku mne, keď som mu porodila troch synov.“ Preto ho nazvala Lévi. ³⁵ A počala ešte raz a porodila syna a povedala: „Teraz velebím Pána!“ Preto ho nazvala Júda. Potom prestala rodiť.

29
24
—
30
3

30 ¹ Keď Ráchel videla, že ona nerodí Jakubovi, žiarlila na svoju sestru a hovorila Jakubovi: „Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem!“ ² Jakub sa namrzal na Ráchel a povedal jej: „Vari som ja na mieste Boha, ktorý ti odoprel plod života?“ ³ Ona mu však

29, 25. Labanov podvod a Jakubov omyl podporil aj zvyk, že snúbenica si pred snúbencom zahalovala tvár až do svadobnej noci, porov. 24, 65.

29, 28. Mnohoženstvo u patriarchov Pán trpel, ale mnohoženstvo ani vtedy nemalo byť. Dve sestry dať jednému mužovi za ženy Chammurabiho (staro-babylonský) zákon dovoľoval, no Mojžiš tento zvyk celkom zakáže (Lv 18, 18). Predtým však tento zákon nezaväzoval.

29, 31 - 35. Jakub dostal Liu za ženu proti svojej vôli. Bolo preto prirodzené, že väčšiu pozornosť venoval Ráchel. Lia sa cítila odstrčenou a k tomu pristúpila ešte aj žiarlivosť na mladšiu sestru. Lia sa trápila a trpela. Tu prichádza na pomoc Pán. Požehnáva Liu jedno za druhým štyrmi synmi. A to bolo pre ňu, východniarku, veľkým vyznačením. Ráchel zatiaľ ostáva neplodnou.

Mená Liiných synov označujú okolnosti, za akých sa narodili. Ruben, doslova „Hľadte, syn!“ Doplňte si treba: „Hľadte, syn, čo mi dal Pán! Hľadte, Pán je so mnou, a keď som darovala syna svojmu mužovi, teraz ma bude ľúbiť aspoň kvôli nemu!“ Simeon, od slovesa šama, teda „vyslyšanie“. Boh ju vypočul a pomocou synov si Lia získa mužovu priazeň. Lévi, od lávah, pripojiť sa, primknúť, teda „pripojenie, primknutie“. Júda, od slovesa jadah, „chváliť, sláviť“, teda „chválený, oslávený“. To jest: Nech je Pán chválený za požehnanie!

30, 1. Ráchel sa rozhoduje pre podobný skutok ako kedysi Sára (16, 2). Dáva svojmu mužovi za vedľajšiu ženu svoju slúžku Balu.

30, 3. Nech porodí na mojich kolenách, to značí, že keď Ráchel vezme narodené dieťa na kolená, uzná ho za svoje. Pozri poznámku k 16, 1 - 7.

povedala: „Hľa, tu je moja slúžka, Bala. Obcuj s ňou, nech poro-
dí na mojich kolenách a nech mám aspoň od nej synov!“ ⁴ A dala
mu svoju slúžku Balu za ženu a Jakub s ňou obcoval. ⁵ Bala potom
počala a porodila Jakubovi syna. ⁶ Tu Ráchel povedala: „Boh mi
prisúdil spravodlivo. Aj môj hlas vypočul, keď mi dal syna.“ Preto
ho nazvala menom Dan. ⁷ A Ráchelina slúžka Bala počala ešte raz
a porodila Jakubovi druhého syna. ⁸ Vtedy povedala Ráchel: „Boží
zápas som vybojovala so svojou sestrou a zvíťazila som!“ Preto ho
nazvala Neftali.

30

4

—

30

16

⁹ Keď však Lia videla, že prestala rodiť, aj ona vzala svoju slúžku
Zelfu a dala ju Jakubovi za ženu. ¹⁰ A Liina slúžka Zelfa porodila
Jakubovi syna. ¹¹ Vtedy Lia povedala: „Šťastlivo!“ A nazvala ho
Gadom. ¹² Keď Zelfa, Liina slúžka, porodila Jakubovi druhého
syna, ¹³ povedala Lia: „To je pre mňa blaženosť! Blahoslaviť ma
budú dcéry.“ I nazvala ho Aserom.

¹⁴ Keď raz Ruben vyšiel v čase pšeničnej žatvy von, našiel na poli
láskavec a priniesol ho svojej matke Lii. Vtedy Ráchel povedala Lii:
„Daj aj mne z láskavcových plodov tvojho syna!“ ¹⁵ Ona jej odvetila:
„Nie ti je dosť, že si mi odobrala muža, chcela by si mi vziať aj láskavec
môjho syna?“ Ráchel odpovedala: „Nech teda tejto noci spí s tebou,
to bude za láskavec tvojho syna.“ ¹⁶ Keď sa večer Jakub vracal z poľa,
išla mu Lia v ústrety a povedala: „Ku mne musíš prísť, lebo som za

30, 5 - 6. Ráchel považuje svoju sestru Liú za nepriateľku, pretože tým, že Lia darovala Jakubovi už štyroch synov, robila si akoby väčší nárok na Jakuba. Teraz, keď konečne aj ona má syna, hoci nevlastného, hovorí, že Boh jej prisúdil spravodlivo, odňal od nej hanbu, ktorú vždy citili bezdetné. Dan značí sudcu, teda Pán rozhodol v Ráchelin prospech.

30, 8. Neftali, doslovne ‚môj boj‘, t. j. Ráchel zvíťazila nad svojou sestrou. Obidve prostredníctvom detí bojovali o muža. Ráchel si myslí, že teraz sa Jakub nebude starať o Liú, keď ona už má dvoch synov a keď Lia prestala rodiť.

30, 11 n. Gad, ‚šťastie‘ alebo ‚prinášajúci šťastie‘. Narodením tohto syna sa dostáva Lii šťastia, pretože sa obávala, že Ráchel ju celkom zatlačí do úzadia. Aser ‚blažený‘, lebo toľko synov – to už bolo naozaj veľké požehnanie pre semitskú ženu.

30, 14 - 21. Plody láskavca (*Mandragora vernalis*) sú žlté a sladké. Táto rastlina sa v Palestíne často vyskytuje. Plody dozrievajú v máji – júni, teda ku koncu palestínskej žatvy. Hebrejsky sa volá duduim. Podľa ľudového

názoru plody tejto rastliny získavali lásku mužovu a pri neplodnosti mali prinášať šťastie pre rodičov, čiže deti. Keď Ruben našiel láskavec, Lia v tom videla dobré znamenie pre seba. Ale aj Ráchel chcela mať z plodov „zázračnej“ rastliny. Lia jej ich prepustila pod podmienkou, že Ráchel sa zriekne na jednu noc Jakuba. To je znakom, že Lia bola opäť zanedbávaná. Isachar – ješ sakar – ‚získaný za odmenu‘, za cenu. Lia považuje tohto syna za odmenu od Pána. Ale ani po Isacharovom narodení sa veci neobrátili v prospech Lie. Pre Ráchelin vplyv jej totiž Jakub nevenoval veľa pozornosti. Prezrádza to meno šiesteho vlastného Liinho syna. Dala mu meno Zabulon, mysliac si, že aspoň po príchode tohto syna bude u nej Jakub bývať. Zabulon značí ‚príbytok‘, ale aj ‚obyvatel‘. U bohatých beduínov mala každá žena svoj vlastný stan. Lia dúfala, že napokon si muža úplne nakloní. Dina je odvodená od Dan, teda ‚prisúdená‘ alebo ‚tá, čo dosiahla (Lia) svoje právo‘. Jakub mal isto viac dcér (46, 7), ich mená sa však neuvádzajú. O Dine je už tu zmienka, lebo bude o nej i ďalej reč (34).

teba zaplatila plnú cenu láskavcami svojho syna!“ I spal tej noci pri nej. ¹⁷ A Pán vypočul Liu, počala a porodila Jakubovi ešte piateho syna. ¹⁸ Vtedy Lia povedala: „Pán mi dal zaslúženú odmenu, lebo som dala svoju služku svojmu mužovi.“ I nazvala ho menom Isachar. ¹⁹ Lia však počala ešte raz a porodila Jakubovi i šiesteho syna. ²⁰ A Lia povedala: „Boh ma obdaril pekným darom. Môj muž bude bývať teraz už u mňa, veď som mu porodila šesť synov.“ A nazvala ho Zabulonom. ²¹ Potom porodila dcéru, ktorú nazvala Dinou.

²² Boh si však spomenul aj na Ráchel. Boh ju vypočul a otvoril jej lono. ²³ Počala a porodila syna, a vtedy povedala: „Pán odňal moju potupu!“ ²⁴ I nazvala ho Jozefom, hovoriac: „Pane, pridaj mi aj druhého syna!“

²⁵ Keď Ráchel porodila Jozefa, Jakub povedal Labanovi: „Prepusť ma a ja pôjdem na svoje miesto a do svojej krajiny. ²⁶ Daj mi moje ženy a deti, za ktoré som ti slúžil, aby som mohol odísť. Veď ty sám vieš, akú službu som ti preukázal!“ ²⁷ Laban mu odpovedal: „Kiežby som našiel milosť v твоjich očiach! Zistil som, že kvôli tebe ma Pán požehnával.“ ²⁸ Povedal mu tiež: „Urči si odmenu, ktorá ti patrí odo mňa, a ja ti ju dám.“ ²⁹ A on mu odvetil: „Ty sám vieš, ako som ti slúžil a čo sa stalo z tvojho stáda v mojich rukách. ³⁰ Lebo málo bolo toho, čo si mal predtým, ako som prišiel k tebe. Ale zveládilo sa to. Pán ťa žehnal pri každom mojom kroku. Lenže kedy sa postarám ja o svoju rodinu?“ ³¹ A on sa opýtal: „Čo ti mám dať?“ Jakub odvetil: „Nemáš mi čo dávať! Ak pristaneš na túto vec, budem ďalej pásť a strážiť tvoje ovce: ³² Dnes obídeme všetky tvoje stáda a oddelím v nich všetky bodkaste a strakaté zvieratá. A všetko, čo je čierne medzi ovcami a strakaté a bodkaste medzi kozami, to bude moja odmena. ³³ A od zajtra bude moja spravodlivosť odpovedať za mňa tak, že keď prídeš pozrieť moju odmenu, všetko, čo medzi kozami nebude strakaté a bodkaste a čierne medzi ovcami, nech je, ako keby som

30

17

—

30

33

30, 22 n. Ráchel dosiaľ nemala svojho vlastného syna. Aj ju Pán vypočul a odňal od nej hanbu neplodnosti. Svojmu prvorodenému dáva meno Jozef, čo môže byť od slova 'asaf, 'odňal' alebo od, 'jasaf', 'rozmnožiť, pridať'. Oba významy sú teda zahrnuté v mene Jozef: odňal jej Pán bezdetnosť a samotným menom svojho syna prosí, aby jej dal ešte ďalšieho syna: 'pridaj mi – josef – ešte syna'.

30, 31 – 34. Jakub navrhuje pre seba za odmenu naoko dosť málo. Lakomý Laban pristáva na jeho podmienku. V Sýrii sú ovce zväčša biele a len málo je čiernych alebo strakatých. Kozy sú zasa čierne a len zriedkakedy bodkaste a strakaté. Jakub chce mať za odmenu to, čo sa nabudúce uliahne bodkaste a strakaté. Teda si žiada len zriedkavé; normálne zafarbené zvieratá ostanú Labanovi. Ktože by neprislal na takú podmienku? Pre majiteľa bola veľmi výhodná.

to ukradol.“³⁴ Laban odvetil: „Dobre! Nech je tak, ako si hovoril!“

³⁵ I odlúčil (Laban) v ten deň všetky pruhované a strakaté capy a všetky bodkaste a strakaté kozy, všetko, čo malo niečo biele, a všetko, čo bolo medzi baranmi čierne, a zveril to do rúk svojim synom. ³⁶ Potom ustálil vzdialenosť trojdňovej cesty medzi sebou a Jakubom, ktorý pásol ostatné Labanovo stádo.

³⁷ Jakub si nabral čerstvých storaxových, mandľovníkových a platanových prútov a povylupoval na nich biele pásy tak, že odkryl to, čo bolo na prútoch biele. ³⁸ Potom nakládol povylupovaných prútov do žlabov na vodu, kde prichádzali stáda piť, lebo sa behávali, keď prichádzali piť. ³⁹ Ovce sa nabehali pred prútmi a doniesli pruhované, bodkaste a strakaté jahňatá. ⁴⁰ Jahňatá Jakub oddeľoval a svoju pozornosť venoval, aby stádo z Labanovho stáda bolo pruhované a čierne. Tak získaval čriedy pre seba a nemiešal ich s Labanovým stádom. ⁴¹ A Jakub kládol prúty do žlabov ovciam pred oči, keď sa behali silnejšie ovce, aby sa nabehali pri prútoch.

⁴² Keď však boli ovce slabšie, nekládol ich. A tak slabšie pripadli Labanovi, silnejšie Jakubovi. ⁴³ Takto sa stal nesmierne bohatým človekom, mal množstvo stád, slúžok a sluhov, tiav a oslov.

30
34
—
31
9

31 **Jakubov útek z Haranu.** –¹ I začul reč Labanových synov, ako vraveli: „Pobral Jakub všetko, čo mal náš otec, a z toho, čo patrilo nášmu otcovi, získal všetko toto bohatstvo.“² Aj na Labanovej tvári vybadal, že nebol k nemu taký prívetivý ako predtým. ³ Vtedy Pán povedal Jakubovi: „Vráť sa späť do krajiny svojich otcov a k svojim príbuzným! Ja budem s tebou.“

⁴ Preto si Jakub dal zavolať Ráchel a Liu na pole ⁵ a povedal im: „Ja vidím na tvári vášho otca, že nie je ku mne taký prívetivý ako predtým, hoci Boh môjho otca bol so mnou. ⁶ Vy samy viete, že som z celej sily slúžil vášmu otcovi. ⁷ Váš otec ma však oklamal a desať ráz zmenil moju odmenu. No Boh nedal, aby mi uškodil. ⁸ Keď povedal: »Bodkaste budú tvojou odmenou,« všetky ovce donášali strakaté, keď zasa povedal: »Pruhované budú tvojou odmenou,« všetky ovce donášali pruhované. ⁹ Boh vzal stáda vášmu otcovi

30, 35 - 43. Lakomý Laban oddelil strakaté a bodkaste kusy od ostatných čried a dal ich do opatery svojim synom, aby takto zamedzil Jakubovi všetku možnosť získať ovce a kozy z párenia strakatých zvierat. Jakub však verí Pánovi.

a dal ich mne. ¹⁰ V čase, keď sa behávali stáda, zdvihol som oči a vo sne som videl, že capy, ktoré skákali na samice, boli pruhované, bodkasté a strakaté. ¹¹ A Boží anjel mi vo sne hovoril: »Jakub!« Ja som odpovedal: »Tu som!« ¹² Vtedy mi povedal: »Pozdvihi oči a pozeraj. Všetky capy, čo skáču na samice, sú pruhované, bodkasté a strakaté. Ja som videl všetko, čo ti Laban vykonal. ¹³ Ja som Boh z Bet-Elu, kde si ty pomazal pomník a kde si mi urobil sľub. Teraz sa len zober, odíď z tejto krajiny a vráť sa do svojej rodnej krajiny!«

¹⁴ Ráchel a Lia mu vraveli: „Máme my ešte podiel alebo dedičstvo v dome nášho otca?! ¹⁵ Neboli sme preň ako cudzinky? Veď nás predal, a čo utrížil, načisto premárnil. ¹⁶ Ozaj všetko bohatstvo, ktoré Boh odňal nášmu otcovi, patrí nám a našim deťom. Preto teda urob všetko, čo ti káže Boh!“

31

10

—

31

26

¹⁷ Jakub sa teda pobral, posadil svoje deti a svoje ženy na ľavy, ¹⁸ vzal so sebou všetok svoj statok a všetok svoj majetok, ktorý získal v Mezopotámii, totižto statok, ktorý mu patrilo, čo si nadobudol, a šiel k svojmu otcovi Izákovi do krajiny Kanaán. ¹⁹ Laban odišiel strihať ovce a Ráchel zatiaľ ukradla svojmu otcovi domácich bôžikov. ²⁰ Jakub klamal Aramejčana Labana, lebo utajoval pred ním, že chce ujsť. ²¹ A tak sa dal na útek so všetkým, čo mu patrilo, rýchlo prebrodil rieku a dal sa smerom ku Galaádskym vrchom.

Laban prenasleduje Jakuba. – ²² Na tretí deň oznámili Labanovi, že Jakub utiekol. ²³ Vtedy Laban zobral so sebou svojich príbuzných, hnal sa za ním sedem dní cesty a dostihol ho na Galaádskych vrchoch. ²⁴ Ale Boh prišiel k Aramejčanovi Labanovi za noci vo sne a povedal mu: „Chráň sa namiesto dobre – zle hovoriť s Jakubom!“ ²⁵ Laban dohonil Jakuba, keď Jakub rozložil svoj stan na vrchu. Aj Laban sa so svojimi príbuznými utáboril na vrchu Galaád.

Jakubove výčitky Labanovi. – ²⁶ Tu Laban povedal Jakubovi: „Čo si to urobil? Oklamal si ma a odviedol si mi dcéry, akoby

^{31, 15.} V starej Mezopotámii bolo zvykové právo, že svokor zo sumy, ktorú dostal od ženicha, po uzavretí manželstva časť vrátiť neveste; Laban si však iba prívlastnil Jakubovu prácu.

^{31, 19.} Strihanie oviec bolo spojené so slávnosťou. Laban bol teda zaujatý a pre Jakuba to bola výhodná príležitosť na útek. Domáci bôžikovia, hebr. terafim, boli ochrancovia domáceho krbu.

^{31, 20.} Jakub klamal, totižto zatajoval, že Boh mu dal rozkaz vrátiť sa do vlasti. V tom hriechu nebolo. Bol len obozretný a nechcel, aby mu Laban sťažoval odchod.

^{31, 21.} Rieka, rozumej Eufrat.

^{31, 26.} Hoci Laban bol sám príčinou rýchleho Jakubovho odchodu, teraz predstiera svoje priateľstvo a lásku k dcéram. Je to pretváрка, veď svojou tvrdohlavosťou ich z domu priam vyhánal.

vo vojne zajaté! ²⁷ Prečo si potajomky utiekol a okradol si ma? Neoznámil si mi to, aby som ťa mohol vyprevadiť s jasotom a spevmi, s bubnami a citarami! ²⁸ Nedovolil si mi pobozkať mojich vnukov a dcéry! Ozaj, nerozumne si konal! ²⁹ V mojich rukách bolo urobiť vám zlo, ale Boh tvojho otca mi minulej noci povedal: »Chráň sa namiesto dobre – zle hovoriť s Jakubom!«

³⁰ No keď si sa už raz vybral na cestu – lebo si veľmi túžil po dome svojho otca –, prečo si ukradol mojich bôžikov?“ ³¹ Jakub vřavel Labanovi: „Áno, bál som sa, lebo som si myslel, že by si mi bol násilím vzal svoje dcéry. ³² U koho však nájdeš svojich bohov, ten neostane nažive! V prítomnosti našich príbuzných poprezeraj, čo mám so sebou, a ber si to!“ Jakub totiž nevedel, že ich Ráchel ukradla. ³³ Nato Laban vošiel do Jakubovho stanu a do Liinho stanu i do stanu oboch slúžok, ale nič nenašiel. Keď vyšiel z Liinho stanu, vošiel do Ráchelinho stanu. ³⁴ Ráchel však bôžikov vzala, skryla ich do ťavieho sedla a sadla si naň. Laban prezrel celý stan, ale nič nenašiel. ³⁵ Povedala totiž svojmu otcovi: „Nech sa nehnevá môj pán, že nemôžem vstať pred tebou. Prihodilo sa mi, čo sa stáva ženám.“ Nuž hľadal, ale domácich bôžikov nenašiel.

³⁶ Vtedy sa Jakub nahneval a vyčitoval Labanovi. A podráždený Jakub hovoril Labanovi: „Čím som sa previnil a v čom som sa prehrešil, že ma tak nástojčivo prenasleduješ ³⁷ a prekutávaš moje? Čo si našiel zo všetkých vecí svojho domu?! Polož to tu pred oči mojich a tvojich príbuzných! Nech oni rozhodnú, kto z nás dvoch je v práve! ³⁸ Je tomu práve dvadsať rokov, čo som bol u teba! Tvoje ovce a kozy nikdy nezvrhli a ja som nejedol nikdy barany z tvojho stáda. ³⁹ Roztrhané som ti nikdy nedoniesol, ja som to vždy nahrádzal. Odo mňa si to vždy požadoval, či skapalo vo dne alebo v noci. ⁴⁰ Za dňa som hynul od horúčavy, za noci od zimy a spánok mi odchádzal z očí. ⁴¹ Teraz je tomu dvadsať rokov, čo som v tvojom dome. Štrnásť rokov som ti slúžil za obe tvoje dcéry a šesť rokov za tvoje stáda, ale desať rás si mi pozmenil odmenu! ⁴² Keby nebol býval so mnou Boh môjho otca, Boh Abraháma a ten, ktorého sa bojí Izák, tak teraz by si ma bol prepustil naprázdno! To však, čo som pretrpel a čo robievali moje ruky, videl Boh, a preto ťa včerajšej noci varoval.“

31
27
—
31
42

Jakubova dohoda s Labanom. – ⁴³ Laban odpovedal Jakubovi: „Moje sú dcéry, moje sú deti a moje sú stáda i všetko, čo vidíš, je moje! Ale čo môžem pre svoje dcéry a pre ich deti, ktoré porodili, teraz urobiť? ⁴⁴ Nuž poď teraz, uzavrieme zmluvu, ty a ja! Nech je to svedectvom medzi mnou a tebou!“ ⁴⁵ Vtedy Jakub vzal kameň a postavil ho ako pamätník. ⁴⁶ Potom povedal Jakub svojim príbuzným: „Nazbierajte kameňov!“ I nabrali kameňov a urobili hromadu, a na nej potom jedli. ⁴⁷ Laban ju nazval Jegar sahaduta a Jakub ju nazval Galaád. ⁴⁸ Nato Laban povedal: „Táto hromada je dnes svedkom medzi mnou a tebou.“ – Preto ju nazval Galaád ⁴⁹ a Masfa (stráž), lebo vravel: „Nech Pán stráži nad nami, keď sa rozlúčime!“ – ⁵⁰ „Nesmieš zle zaobchodiť s mojimi dcérami, ani si (nesmieš) vziať iné ženy k mojim dcéram! Aj keď nie je pri nás nik, hľa, Boh je svedkom medzi mnou a tebou!“ ⁵¹ A Laban ešte hovoril Jakubovi: „Hľa, táto hromada a tento pamätník, ktorý som postavil, je medzi mnou a tebou! ⁵² Táto hromada je svedkom a svedkom je i tento pamätník, že ja neprekročím za túto hromadu k tebe, ani ty neprekročíš za túto hromadu a za tento pamätník ku mne, aby sme si škodili! ⁵³ Boh Abraháma a Boh Nachora nech súdia medzi mnou a tebou!“ A Jakub prisahal na strach svojho otca Izáka. ⁵⁴ Potom Jakub obetoval na vrchu krvavú obeť a zavolať svojich príbuzných na hostinu. Po hostine prenocovali na vrchu.

31

43

—

32

5

32 Jakubova obava pred Ezauom a ich zmierenie. – ¹ Keď Laban ráno vstal, pobožkal svojich vnukov a svoje dcéry a požehnal ich. Potom sa pobral a vrátil sa do svojho bydliska. ² Aj Jakub šiel svojou cestou. Tu ho stretli Boží anjeli. ³ Keď ich Jakub videl, povedal: „To je tábor Božích vojov!“ Preto nazval to miesto Mahanaim. ⁴ Potom Jakub poslal pred sebou poslov k svojmu bratovi Ezauovi do krajiny Seir, do končín Edomu, ⁵ a dal im príkaz, hovoriac:

31, 43. Laban si neprávom robí nárok na Jakubove ženy, deti a majetok.

31, 47. Slová znejú rozlične a majú ten istý význam. Jakub rozpráva hebrejsky a Laban aramejsky.

31, 49. Podľa hebrejského textu Laban dáva pyramíde kamenia ešte iné meno, totiž Masfa, 'stráž'.

31, 53. „Bohovia...“ jednej i druhej strany sú volaní za svedkov podľa obyčaji starovekých dohôd. – „Na strach otca Izáka“ – na toho, ktorého sa bojí... (porov. v. 42).

32, 1–3. Keď Jakub utekal pred rozhnevaným Ezauom, v Bet-Eli videl anjelov, ktorí ho uistili, že sa mu všetko bude dariť. Teraz je anjelov mnoho viac ako prv, preto miesto, kde sa mu zjavili, nazýva Mahanaim, 'bojisko, tábor, vojsko'. Meno sa zachovalo v dnešnom Mahne.

32, 4. Ako sa Jakub blížil k vlasti, robil opatrenia na stretnutie s Ezauom. Rozprávanie predstavuje zvrät v myslení a konaní oboch bratov a je lekciou o odpustení a zmierení.

„Takto budete vravieť môjmu pánovi Ezauovi: »Tvoj sluha Jakub ti odkazuje: U Labana som býval ako cudzinec a bol som tam až do dnešného dňa. ⁶ Mám dobytok, osly, stáda, sluhov a slúžky. Posielam však (poslov), aby som to oznámil môjmu pánovi a našiel v твоjich očiach milosť!« ⁷ No poslovia sa vrátili k Jakubovi a povedali mu: „Došli sme k tvojemu bratovi Ezauovi a on ti ide so štyristo mužmi oproti!“ ⁸ I bál sa Jakub veľmi a trápil sa. Potom rozdelil ľudí, čo s ním boli, aj stáda, dobytok a ťavy na dva tábory, ⁹ lebo si myslel: Ak Ezau napadne a premôže jeden tábor, druhý tábor bude môcť uniknúť. ¹⁰ A Jakub sa modlil: „Bože môjho otca Abraháma, Bože môjho otca Izáka, Pane, ktorý si mi hovoril: »Vráť sa späť do svojej krajiny a k svojim príbuzným a postarám sa o tvoje šťastie.« ¹¹ Nie som hoden všetkých tých milostí a všetkej vernosti, ktorú si svojmu služobníkovi preukázal, lebo (len) so svojou palicou som tu prekročil Jordán a teraz som s dvoma tábormi. ¹² Vyslobod' ma z rúk môjho brata, z Ezauových rúk, lebo sa veľmi bojím, aby neprišiel a nezahubil mňa aj matky s deťmi. ¹³ Veď ty si prisľúbil: »Postarám sa, aby sa ti dobre vodilo, a rozmnožím tvoje potomstvo ako piesok pri mori, ktorý pre množstvo nemožno spočítať.«“

Jakubove dary pre Ezaua. – ¹⁴ I prenocoval tam a potom oddelil zo svojho imania ako dar pre svojho brata Ezaua ¹⁵ dvesto kôz a dvadsať capov, dvesto oviec a dvadsať baranov, ¹⁶ tridsať dočiacich tiav aj s ich mláďatami, štyridsať kráv a desať býkov, dvesto oslíc a desať oslích žriebät. ¹⁷ A oddal ich po čriedach svojim sluhom a svojim sluhom povedal: „Choďte predo mnou a zachovajte odstup medzi čriedou a čriedou!“ ¹⁸ Prvému prikázal takto: „Keď ťa stretne môj brat Ezau, a ak sa obráti na teba s otázkou: »Čí si a kde ideš? A čie je toto, čo ženieš?« – ¹⁹ odpovieš: »Som tvojho služobníka Jakuba. A toto je dar, ktorý posielam môjmu pánovi Ezauovi. On sám je za nami!«“ ²⁰ Takto prikázal druhému i tretiemu a všetkým, ktorí hnali čriedy: „Ako som teraz hovoril, tak poviete Ezauovi, keď ho stretnete, ²¹ a ešte dodáte: »Hľa, tvoj služobník Jakub je za nami!«“ Myslel totiž takto: Udobrím ho darmi, ktoré ma predchádzajú; len potom predstúpim pred neho. Možno bude zhovievavý. ²² A išiel dar pred ním, kým on ostal tej noci v tábore.

²³ Ale ešte tej noci vstal, zobral so sebou obe ženy, obe slúžky i jedenásť svojich synov a prešiel cez brod Jabok. ²⁴ Vzal ich a previedol ich cez rieku a preniesol tiež všetko svoje imanie. ²⁵ Len Jakub sám zostal. Tu zápasil s ním akýsi muž až do východu zory. ²⁶ Keď onen videl, že ho neprevládze, dotkol sa jeho bedrového kĺbu, takže Jakubovi sa bedrový kĺb vyklíboval, kým on s ním zápasil. ²⁷ Potom onen povedal: „Pusť ma, lebo vychodí zora!“ On však odpovedal: „Nepustím ťa, kým ma nepožehnáš.“ ²⁸ Onen mu povedal: „Ako sa voláš?“ On mu odpovedal: „Jakub.“ ²⁹ Vtedy onen povedal: „Nebudeš sa už volať Jakub, ale Izrael, lebo si zápasil s Bohom a s mužmi a zvíťazil si.“ ³⁰ Jakub povedal: „Prezrad' mi svoje meno!“ Onen odpovedal: „Prečo sa pýtaš na moje meno?“ A požehnal ho tam. ³¹ Nato Jakub nazval to miesto Fanuel (Božia tvár), lebo (tak povedal) „videl som Boha z tváre do tváre a pritom som ostal nažive!“ ³² Len čo bol za Fanuelom, vyšlo slnko a on kríval pre svoje bedro. ³³ Preto až dodnes Izraeliti nejedia šlachy bedrového kĺbu, ktoré spájajú bedrový kĺb, lebo on sa dotkol šlachy na Jakubovom bedrovom kĺbe.

32
23
—
33
8

33 Zmierenie Jakuba s Ezauom. – ¹ Keď Jakub zdvihol oči, videl, že prichádza Ezau so štyristo mužmi. I rozdelil deti medzi Liu, Ráchel a obe slúžky. ² Napred postavil slúžky s ich deťmi, Liu a jej deti na druhé miesto a Ráchel s Jozefom na koniec. ³ Sám išiel napred a sedem rás sa poklonil, kým nedošiel celkom blízko k svojmu bratovi. ⁴ Ezau sa mu však ponáhlal v ústrety, objal ho, padol mu okolo krku a pobožkal ho. A obaja plakali. ⁵ Potom zdvihol oči a zbadal ženy s deťmi. I povedal: „Ktože sú tieto pri tebe?“ On odpovedal: „To sú deti, čo Boh vo svojej dobrote dožičil tvojmu sluhovi.“ ⁶ Tu predstúpili slúžky a ich deti a poklonili sa. ⁷ Potom podišla aj Lia a jej deti a tiež sa poklonili, a napokon predstúpil Jozef a Ráchel a ukľonili sa. ⁸ Nato sa ho

32, 25-33. Zápas je skutočný, jeho zmysel je náznavý. Jakub sa nemá čoho obávať, zvíťazí. Jakubovi sa vyklíboval bedrový kĺb, pravdepodobne sa mu uvoľnila šlachy v nohe, a tak sa nemohol riadne opierať na nohu. Preto pri ďalšom zápale si pevne drží svojho záhadného súpera. – Slovmi „Pusť ma...“ anjel

doznáva, že je premožený, víťazstvo prenecháva Jakubovi. Lenže Jakub poznáva, že muž je nadprirodzený zjav, a preto prosí od neho požehnanie ako záruku mieru (Oz 12, 4 n.). Jakub dostáva požehnanie a nové meno Izrael, t. j. ‚bojovník s Bohom‘ alebo ‚Boží bojovník‘.

opýtal: „Načo sú ti tie celé voje, ktoré som postretal?“ On odvetil: „Chcel som nájsť milosť v očiach svojho pána!“ ⁹ Ezau však povedal: „Ja mám toho veľa, brat môj. Nech ostane tebe, čo je tvoje!“ ¹⁰ Ale Jakub vravel: „Nie tak! Ak som našiel milosť v tvých očiach, prijmi tento dar z mojich rúk! Lebo takto som videl tvoju tvár, ako keby som videl tvár Božiu, a ty si mi bol milostivý. ¹¹ Vezmi môj pozdravný dar, ktorý ti prinášam, veď Boh ma hojne požehnal a mám toho tiež dosť!“ I naliehal naň, takže to prijal ¹² a povedal: „Poďme ďalej a ja pôjdem popri tebe.“ ¹³ Lež on mu odvetil: „Pán môj vie, že deti sú ešte útle a že sú medzi ovcami a dobytkom také, čo pridávajú a potrebujú moju opateru. Keby som ich veľmi hnal čo i deň, celé stádo mi zahynie. ¹⁴ Nech len ide môj pán pred svojím sluhom a ja už pôjdem pomaly, ako to sily čriedy, čo je predo mnou, a sily detí stačia, kým nedôjdem k svojmu pánovi do Seiru!“ ¹⁵ Ezau mu povedal: „Nech teda idú s tebou niektorí z mojich ľudí!“ On však odvetil: „Ale načo? Len keby som našiel milosť v očiach svojho pána!“ ¹⁶ A tak sa Ezau vrátil ešte v ten deň svojou cestou do Seiru. ¹⁷ Jakub sa však uberal ďalej do Sokotu a postavil si (tam) dom a pre svoj dobytok urobil stajne. Preto nazval to miesto Sokot.

33
9
—
34
5

Jakubova zastávka v Sicheme. – ¹⁸ Potom, čo Jakub po návrate z Mezopotámie bez nehody došiel k mestu Sichem v krajine Kanaán, usadil sa východne od mesta. Kus poľa, na ktorom rozložil svoje stany, kúpil od synov Sichemovho otca Hemora za sto kesitov. ¹⁹ A postavil tam aj oltár a nazval ho Mocný je Boh Izraela.

34 ¹ I vyšla raz Liina dcéra Dina, ktorú ona porodila Jakubovi, aby si obzrela dcéry toho kraja. ² Keď ju videl Sichem, syn kniežata toho kraja Emora Hevejského, chytil ju, obcoval s ňou a znásilnil ju, ³ ale aj jeho srdce liplo na Jakubovej dcére Dine, zamiloval sa do dievčaťa a milo sa k nemu správal. ⁴ I vravel Sichem svojmu otcovi Emorovi: „Uchádzaj sa za mňa o toto dievča, nech je mojou ženou.“ ⁵ Aj Jakub sa dopočul, že jeho dcéra Dina bola

33, 17. Sokot, hebr. Sukkót – Stany, pravdepodobne Tell

Akhsas v údolí Jordánu. Meno znamená „stan z haluzia“.

33, 18. Jakub sa mienil zdržať v Sicheme dlhšie. Kupuje pole, na ktorom neskoršie pochovajú Jozefa (Joz 24,

32; Jn 4, 5). Kesita, druh peňazí.

34, 1 – 31. Znásilnenie ženy je ešte aj dnes u beduí-

nov zločin rovný vražde a vyžaduje krvnú pomstu. Ohavná na čine Jakubových synov nebola krvná

zneuctená, keďže však jeho synovia boli na poli pri dobytku, mlčal o tom až do ich návratu.

⁶ Sichemov otec Emor zašiel k Jakubovi, aby sa s ním porozprával. ⁷ Jakubovi synovia práve prišli z poľa, a keď počuli, čo sa stalo, zarmútili sa a zahoreli veľkým hnevom, lebo tým, že on obcoval s Jakubovou dcérou, spáchal nehanebnosť v Izraeli. A to sa nemalo stať. ⁸ Emor im vravel: „Srdce môjho syna visí na vašej dcére. Dajte mu ju za ženu! ⁹ Spojme sa navzájom manželstvami: vy nám dajte vaše dcéry a zoberte si naše dcéry ¹⁰ a zostaňte bývať u nás! Krajina je pre vás otvorená, ostaňte tu, voľne sa v nej pohybujte a natrvalo sa v nej osadte!“ ¹¹ Aj Sichem hovoril jej otcovi a jej bratom: „Len keby som našiel milosť vo vašich očiach! Čokoľvek budete žiadať, vďačne dám. ¹² Pýtajte odo mňa vysoké výkupné a dary a ja dám, čokoľvek budete odo mňa žiadať. Len mi to dievča dajte za ženu!“ ¹³ Jakubovi synovia však lstivo odpovedali Sichemovi a jeho otcovi Emorovi, lebo zneuctil ich sestru Dinu. ¹⁴ Povedali im: „My nemôžeme urobiť takú vec, žeby sme dali našu sestru neobrezanému mužovi. Veď by to bola pre nás hanba. ¹⁵ Len vtedy sa s vami ujednáme, keď sa stanete takými, ako sme my, a obreže sa u vás každý muž. ¹⁶ Potom vám dáme naše dcéry a budeme si brať vaše dcéry a zostaneme u vás bývať a bude z nás jeden ľud. ¹⁷ Ale ak nepristanete na to, aby ste sa obrezali, vezmeme si našu dcéru a odídeme!“ ¹⁸ Ich návrh sa zapáčil Emorovi a Emorovmu synovi Sichemovi ¹⁹ a mládenec neotálal uskutočniť tú vec, lebo mal rád Jakubovu dcéru. On bol najväzenejší z celého domu svojho otca. ²⁰ Tu Emor a jeho syn Sichem išli k bráne svojho mesta a hovorili mužom svojho mesta: ²¹ „Tí muži sú pokojamilovní. Nech ostanú v krajine bývať a nech sa v nej voľne pohybujú. Hľa, krajina je pre nich na všetky strany dosť priestranná. Ich dcéry si budeme brať za ženy a naše dcéry dáme zasa im (za ženy). ²² Tí muži sa však s nami ujednajú na tom, že ostanú u nás bývať a že z nás bude jeden ľud, iba ak sa dá každý muž u nás obrezať, ako sú oni obrezaní. ²³ Či ich čriedy, majetok a všetok ich dobytok nebude náš? Len im urobme po vôli, aby ostali u nás!“ ²⁴ I súhlasili s Emorom a s jeho synom

34

6

—

34

24

pomsta, ale spôsob krvnej pomsty po úspešných 34, 24. „Všetci, ktorí prišli k bráne“ – čiže bojaschopných jednaniach o odčinení krviny, pri ktorých sa zriekli ní muži.
krvnej pomsty.

Sichemom všetci, ktorí prišli k bráne svojho mesta; a dali sa obrezať všetci muži, vonkoncom všetci, ktorí vyšli k bráne svojho mesta. ²⁵ Na tretí deň však, keď mali horúčku, vzali dvaja Jakubovi synovia, Dinini bratia Simeon a Lévi, meče, prepadli nič netušiace mesto a pobili všetkých mužov. ²⁶ Ostrím meča zabili aj Emora a jeho syna Sichema, potom vzali Dinu zo Sichemovho domu a odišli. ²⁷ Ostatní Jakubovi synovia sa vrhli na pobitých a vyrabovali mesto, pretože zneuctili ich sestru. ²⁸ Ich ovce, dobytok a osly, čo boli v meste a na poli, vzali so sebou. ²⁹ Všetok ich majetok, všetky ich deti a ich ženy odviekli ako zajatcov a vyrabovali všetko, čo bolo v domoch. ³⁰ Jakub však povedal Simeonovi a Lévimu: „Do nešťastia ste ma vohnali, lebo ste ma zoškľivili obyvateľom krajiny, Kanaánčanom a Ferezejcom. A ja mám len málo mužov. Ak sa oni spoločne postavia proti mne a budú ma biť, tak vyjdem navnivoč aj so svojím domom.“ ³¹ Oni však odpovedali: „Vari mohol s našou sestrou zaobchádzať ako s pobehlicou?!“

34
25
—
35
7

35 Jakub opäť v Bet-Eli. – ¹ A Boh povedal Jakubovi: „Zober sa a choď do Bet-Elu. Usaď sa tam a tiež tam postav oltár Bohu, ktorý sa ti zjavil, keď si utekal pred svojím bratom Ezauom.“ ² Vtedy Jakub povedal celej svojej rodine a všetkým, čo boli s ním: „Odstráňte cudzích bohov, ktorých máte pri sebe, očistite sa a preoblečte, ³ lebo sa zdvihneme a pôjdeme do Bet-Elu. Tam Bohu, ktorý ma vypočul v čase súženia a ktorý bol so mnou na cestách, po ktorých som chodil, postavím oltár.“ ⁴ I odovzdali Jakubovi všetkých cudzích bohov, ktorých mali, aj krúžky, čo nosili na ušiach, a Jakub ich zakopal pod terebintom, ktorý bol pri Sicheme. ⁵ Potom sa pohli. Ale na všetky okolité mestá zaľahol hrozný strach, takže neprenasledovali Jakubových synov. ⁶ Takto došiel Jakub so všetkým ľudom, ktorý bol s ním, do Luzy v krajine Kanaán, čiže do Bet-Elu. ⁷ Postavil tam

35, 1. Po tom, ako sa Jakubovi synovia tak nepriateľsky zachovali k obyvateľom Sichemu, Jakub sa tam nemožno dlhšie zdržovať. Aj Pán vyžaduje od Jakuba, aby sa pobral na miesto, kde mu prisľúbil pred odchodom do Mezopotámie svoju pomoc a ochranu (28, 10 n.).

35, 2-4. Vtedy Jakub plní aj sľub, ktorý urobil už dávno predtým, že totiž bude slúžiť len pravému Bohu, Pánovi (28, 21. 22). Cudzí bohovia sú terafim,

čo Ráchel vzala z otcovského domu, a tiež nejaké sošky, ktoré Jakubovi synovia odniesli ako korisť zo Sichemu. Krúžky neboli len ozdobou, ale aj amuletmi, čo mali zaručiť istotu pre toho, kto ich nosieval. Teda bola to povera, ktorá mala za podklad mnohobožstvo. Išli na posvätné miesto, mali sa teda očistiť: umyť a preobliecť. Vonkajšok však mal vyjadrovať vnútro.

oltár a miesto nazval Boh z Bet-Elu, lebo sa mu tam zjavil Boh, keď utekal pred svojím bratom. ⁸ Vtedy zomrela Rebekina dojka Debora a pochovali ju pod dubom nižšie Bet-Elu. Preto sa to volá Dub náreku. ⁹ A keď sa Jakub vrátil z Mezopotámie, Boh sa mu zjavil zasa a požehnal ho. ¹⁰ A Boh mu povedal: „Tvoje meno je Jakub. No nebudeš sa už volať Jakubom, lež Izrael bude tvoje meno!“ A nazval ho Izraelom. ¹¹ Potom mu Boh povedal: „Ja som všemohúci Boh. Plod' a množ sa! Z teba povstane národ, ba skupina národov, aj králi vyjdú z tvojich bedier. ¹² Zem, ktorú som dal Abrahámovi a Izákovi, dávam aj tebe a tú zem dám aj tvojmu potomstvu po tebe.“ ¹³ Potom sa Boh vzdialil z miesta, na ktorom s ním hovoril. ¹⁴ Jakub však na tom mieste, kde s ním hovoril, postavil pamätník, kamenný pamätník, vylial naň mokrú obeť a pokropil ho olejom. ¹⁵ A miesto, kde s ním Boh rozprával, nazval Bet-El. ¹⁶ Potom odišli od Bet-Elu ďalej. A už nemali ďaleko do Efraty, keď Ráchel začala rodiť a mala veľmi ťažký pôrod. ¹⁷ Počas ťažkého pôrodu jej povedala babica: „Neboj sa! Veď aj teraz máš syna!“ ¹⁸ A keď jej život vyhasínal, lebo umierala, nazvala ho Benoni (Dieťa mojej bolesti), jeho otec ho však nazval Benjamín (Syn šťastia). ¹⁹ Ráchel teda zomrela a pochovali ju na ceste do Efraty, čiže Bet-lehema. ²⁰ A Jakub postavil nad jej hrobom pomník. To je Ráchelin náhrobný pomník a trvá až dodnes. ²¹ Potom šiel Izrael ďalej a postavil svoj stan za Vežou stáda. ²² Keď sa Izrael zdržoval tu v tejto krajine, Ruben šiel a spal s Balou, vedľajšou ženou svojho otca. A Izrael sa to dozvedel. Izraelových synov bolo dvanásť. ²³ Synovia Lie: Ruben, Jakubov prvorođený, potom Simeon, Lévi, Júda, Isachar a Zabulon. ²⁴ Synovia Ráchel: Jozef a Benjamín. ²⁵ Synovia Baly, Ráchelinej slúžky, boli Dan a Neftali. ²⁶ A synovia Zelfy, Liinej slúžky: Gad a Aser. To sú Jakubovi synovia, ktorí sa mu narodili v sýrskej Mezopotámii.

35

8

—

35

26

35, 16 - 20. Efrata je staršie pomenovanie Betlehema. Efrata značí Krajinu plodov, Betlehem zasa Dom chleba.

35, 21 - 22. Veža stáda, hebr. migdal 'eder, takto sa volala preto, že slúžila pastierom za prístrešie, keď v noci

strážievali stáda. Stála medzi Betlehemom a Hebronom (Lk 2, 9 n.). Jakuba už zarmútili dvaja synovia, Simeon a Lévi (34, 30), a teraz ho zarmucuje Ruben hanebným skutkom, ktorý Jakub nezabudne, a zbaví preň Rubena práva prvorođeného (49, 4).

Izákova smrť. – ²⁷ Potom Jakub šiel k svojmu otcovi Izákovi do Mamre, do Kirjat-Arby, čiže Hebronu, kde sa Abrahám a Izák zdržovali ako prišielci. ²⁸ A Izákových dní bolo stoosemdesiat rokov. ²⁹ I pominul sa Izák a zomrel starý a uspokojený životom, a pripojil sa k svojmu ľudu. Jeho synovia Ezau a Jakub ho pochovali.

36 Ezauovo potomstvo. – ¹ Toto je Ezauovo, čiže Edomovo potomstvo: ² Ezau si vzal ženy z kanaánskych dcér – Adu, dcéru Hetejca Elona, Anovu dcéru Ólibamu, vnučku Hevejca Sebeona, ³ a Izmaelovu dcéru Bašemat, Nabajotovu sestru. ⁴ Ada porodila Elifaza, Bašemat porodila Rahuela ⁵ a Ólibama porodila Jehusa, Ihelona a Koreho. To sú Ezauovi synovia, ktorí sa mu narodili v krajine Kanaán. ⁶ Potom Ezau zobral svoje ženy, svojich synov a dcéry i všetkých otrokov, ktorí patrili k jeho domu, aj svoje čriedy a všetok svoj dobytok i celý majetok, čo si nadobudol v krajine Kanaán, a odišiel od svojho brata Jakuba do (inej) krajiny. ⁷ Veď ich majetok bol priveľký, aby mohli bývať spolu, a krajina, v ktorej sa zdržovali, nestačila im na bývanie pre ich stáda. ⁸ A tak sa Ezau usadil na pohorí Seir. Ezau je (to isté ako) Edom. ⁹ Toto sú potomkovia Ezaua, praotca Edomčanov, na pohorí Seir: ¹⁰ Toto sú mená Ezauových synov: Elifaz, syn Ezauovej ženy Ady, a Rahuel, syn Ezauovej ženy Bašemat. ¹¹ Elifazovi synovia sú Teman, Omar, Sefo, Gatam a Kenez. ¹² Tamna, vedľajšia žena Ezauovho syna Elifaza, porodila Elifazovi Amaleka. To sú potomkovia Ezauovej ženy Ady. ¹³ A Rahuelovi synovia sú títo: Nahat, Zara, Sama a Meza. To sú potomkovia Ezauovej ženy Bašemat. ¹⁴ Synovia Anovej dcéry, Sebeonovej vnučky, Ezauovej ženy Ólibamy, ktorých porodila Ezauovi: Jehus, Ihelon a Kore.

35, 27 – 29. Mamre pozri 13, 18, Kirjat-Arba (23, 2). Pripojil sa k svojmu ľudu – pozri 25, 8. Izáka pochovali v jaskyni Makpela (49, 30, porov. s 25, 9 a 23, 19). – Jakub mal pri otcovej smrti 120 rokov (25, 26) a Jakub mal 168 rokov, keď predal sedemnástročného Jozefa (37, 2), teda Izák žil ešte po predaní Jozefa dvanásť rokov, keďže všetkých rokov Izákových bolo 180. Svätopisec opisuje smrť Izákovu vopred a len potom udalosti, ktoré sa zbehli okolo Jozefa.

36, 1. O totožnosti mena Ezaua a Edoma porov. 25,

24 n. a 1 *Krn* 1, 35 – 54.

36, 6. Kňazský prameň – dokument, ktorý prechádza mlčaním rozpor medzi Jakubom a Ezauom (35, 27 – 28), opisuje tu ich rozchod tak, ako to urobil pri Abrahámovi a Lotovi a takmer tými istými slovami.

36, 12. Amalekiti boli už za časov Abrahámových (14, 7). Títo Amalekiti bývali na juh od Judských vrchov v Skalnatej Arábii, niektorí z nich sa usadili aj v Kanaáne (*Sdc* 12, 15).

¹⁵ Toto sú náčelníci Ezauových potomkov: Synovia Elifaza, Ezauovho prvorodeného, sú náčelník Teman, náčelník Omar, náčelník Sefo, náčelník Kenez, ¹⁶ náčelník Kore, náčelník Gatam a náčelník Amalek. To sú Elifazovi náčelníci v kraji Edom. To sú Adini potomkovia. ¹⁷ A toto sú synovia Ezauovho syna Rahuela: náčelník Nahat, náčelník Zara, náčelník Sama, náčelník Meza. To sú Rahuelovi náčelníci v kraji Edom. To sú potomkovia Ezauovej ženy Bašemat. ¹⁸ A toto sú synovia Ezauovej ženy Ólibamy: náčelník Jehus, náčelník Iheleon a náčelník Kore. To sú náčelníci Ezauovej ženy a Anovej dcéry Ólibamy. ¹⁹ To sú Ezauovi synovia a to sú ich náčelníci – to je Edom. ²⁰ Toto sú synovia Horejcu Seira, praobyvatelia krajiny: Lotan, Sobal, Ana, ²¹ Dison, Eser a Disan. To sú náčelníci Horejcov, Seirovi synovia v kraji Edom. ²² A Lotanovi synovia sú Hori a Hemam a Lotanova sestra bola Tamna. ²³ Sobalovi synovia sú však Alvan, Manahat a Ebal, Sefo a Onam. ²⁴ A toto sú Sebeonovi synovia: Aja a Ana. To je ten Ana, čo našiel teplú vodu na púšti, keď pásol oslice svojho otca Sebeona. ²⁵ A toto sú Anove deti: Dison a Ólibama bola Anova dcéra. ²⁶ A toto sú Disonovi synovia: Hamdan, Eseban, Jetram a Charam. ²⁷ Eserovi synovia sú Balán, Zavan a Akan. ²⁸ A toto sú Disanovi synovia: Us a Aram. ²⁹ Toto sú náčelníci Horejcov: náčelník Lotan, náčelník Sobal, náčelník Sebeon, náčelník Ana, ³⁰ náčelník Dison, náčelník Eser a náčelník Disan. To sú náčelníci Horejcov v kraji Seir podľa svojich kmeňov. ³¹ A toto sú králi, ktorí panovali v kraji Edom prv, ako Izraelitom kraľoval kráľ: ³² Nad Edomom kraľoval Beorov syn Bela a jeho mesto sa volalo Denaba. ³³ Keď Bela zomrel, namiesto neho kraľoval Zarov syn Jobab z Bosry. ³⁴ Po Jobabovej smrti sa stal namiesto neho kráľom Husam z krajiny Temančanov. ³⁵ Keď Husam zomrel, namiesto neho kraľoval Badadov syn Adad, ktorý v kraji Moab porazil Madiánčanov. Jeho mesto sa volalo Avit. ³⁶ Po Adadovej smrti sa stal kráľom na jeho mieste Semla z Masreky. ³⁷ Keď Semla zomrel, namiesto neho sa stal kráľom Šaul z Rechobotu na rieke. ³⁸ Po Šaulovej smrti bol na jeho mieste kráľom Achoborov syn Balanan. ³⁹ Keď Achoborov syn Balanan zomrel, namiesto neho

36

15

—

36

39

^{36, 16}. Meno Kore nepatrí do tohto verša, lebo Kore nie je synom Elifaza, ale Ólibamy (v. 5).

^{36, 20 - 21}. V týchto veršoch uvádza autor praobyva-

telov Seiru, ktorých vytlačia Ezauovi potomkovia. Horejci obývali jaskyne idumejských vrchov – trogloditi, pozri aj 14, 6.

bol kráľom Adar a jeho mesto sa volalo Fau. Jeho žena sa volala Métabel a bola dcérou Matredy, Mazaábovej dcéry.

⁴⁰ A toto sú mená Ezauových náčelníkov podľa svojich rodov a podľa mien svojich sídel: náčelník Tamny, náčelník Alvy, náčelník Jetet, ⁴¹ náčelník Ólibamy, náčelník Ely, náčelník Finonu, ⁴² náčelník Kenezu, náčelník Temanu, náčelník Mabsary, ⁴³ náčelník Magdielu a náčelník Hiramu.

To sú náčelníci Edomu podľa bydlísk v krajine, ktorú zaujali. – To je Ezau, praotec Edomčanov.

36

40

—

37

10